

СЛОВО ПРОСВІТИ

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ТИЖНЕВИК

43 (472), 23—29 жовтня 2008

Фото О. Івані, Цецятури

Стефан ПАНЯК,
член Президії УВКР, професор, Катеринбург

У різниці політичних тенденцій розвитку України і Росії приховано причину багатьох міждержавних непорозумінь у російсько-українських відносинах.

Слідкуючи за інформацією в російських ЗМІ про Україну, не можу позбутися російського «оголтелая правда». Дивлюсь у словник: «оголтелый» перекладається трьома словами: «оскаженілий, шалений і знавіснений». Прикладаю ці три слова до реальності й обираю перше значення. Якщо колись про Україну тут, у Росії, писали «або нейтрально, або погано», то тепер «тільки погано».

Журналістам уже давно вказують пальцем на країну й командує «Ату!»: Литва, Латвія, Естонія, Польща, Грузія, Україна... Хто далі? Сьогодні на прицілі — Грузія й Україна. Грошей на дискредитацію не шкодують, наголошуючи на інформаційному тиску. Найгостріше це відчувається в Україні, де мені нещодавно довелося побувати.

Ідеться передусім про західні області. Навіть мене наші російські ЗМІ зуміли здивувати, бо, наслухавшись пасажів про утиски російської мови на моїй малій батьківщині, вже уявляв, як на телеекранах російські артисти освідчуються в коханні українською мовою. Яке було моє здивування, коли побачив, що всі утиски звелися до маленького рядка перекладу внизу екрана, на який ніхто не звертає уваги. Артисти, як і раніше, «признаються в любові» російською. Якщо мене змогли обдурити, то що казати про пересічного росіянина, який не знає про реальну ситуацію? А посіяні зерна такої «оскаженілої правди» сходять з часом і родять ту ненависть до людей з іншим обличчям або кольором шкіри, яку спостерігаємо тут, у Росії.

Здивування викликала поява у кожній сільській хаті Західної України десятки російських телеканалів, деякі з них побачив уперше. А скільки радіоканалів з'явилося! Люди бачать російських політологів Костянтина Затуліна, Гліба Павловського, Михайла Леонтьєва, Олександра Дугіна та інших «знавців України». Це вони несуть в Україну цю «оскаженілу правду». Це вони, на жаль, сьогодні визначають лице Росії в Україні. Але якщо росіянин може повірити

УКРАЇНЬСЬКА ІСТОРІЯ — ПОГЛЯД З АРБАТУ

«вещанню» цих політологів й ідеологів, то українці про себе такої брехні терпіти не можуть. Скільки разів чув від місцевого населення: «Вони там що, зовсім подуріли?»

На свою малу батьківщину цього разу приїхав з приводу шкільного ювілею. На перший погляд, у Львові майже нічого не змінилося. На вулицях, як і раніше, можна почути російську мову, в кіосках газети та книжки — також переважно російськомовні. Але й тут впадає в око інформаційний тиск Москви. На книжкових розкладах помітно збільшилося пропагандистської літератури на кшталт **«Бандероманія — главный враг России»**. Запитую у продавців: «Звідки ви набрали такої літератури?» Сміються у відповідь: «Привозять із сусідньої держави у величезних кількостях за безцінь і наказують, щоб ці книжки були у кожній галицькій хаті».

Подумалось: чи можна було б продавати книжки, наприклад про Українську Повстанську Армію на Арбаті? Згадав недавній випадок з Бібліотекою української літератури в Москві, коли всю українську періодику, яка по-іншому трактувала українську історію, ніж офіційні політологи, безслідно вивезли у невідомому напрямку. А толерантність галичан вражає.

Чому тепер всі коментарі про Україну в російських ЗМІ подають лише з негативним відтінком? Чому в них стільки відвертої брехні? Гадаю, що не лише мені, а й багатьом російським українцям спадає на думку, чи завжди ми маємо підтримувати позицію своєї держави, якщо вона імперська? А відродження імперії — сьогоднішній провідна ідея багатьох російських політиків, які кажуть про це досить відверто. Як маємо реагувати, якщо московські політики з усіх сил підштовхують Україну до нової васальної залежності?

І все-таки треба вчитися жити по-новому. У XXI столітті не може бути васаль-

них відносин — це аксіома. Подивіться, як буде спільний дім Європа. Там нема «великих» чи «малих» держав, у всіх однакові права, а на евро нема ні Вільяма Шекспіра, ні Наполеона Бонапарта.

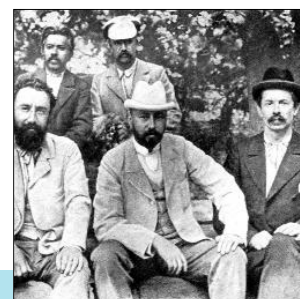
Наприклад, маленька Данія, перебуваючи в об'єднаній Європі й Північноатлантичних структурах, не боїться ні втрати власної мови чи культури, ні анексії свого далекого острова Гренландії. Тут рівність прав — понад усе. І свою історію Данія пише без огляду на великих сусідів.

На жаль, у зовнішній політиці Росії домінує сила, яку не визнає цивілізований світ. Армійські технології управління, які ґрунтуються на «єдинодумстві», не можна використовувати в демократичному суспільстві.

У нашій російській Конституції записано, що у державі не може бути однієї ідеології, на що претендує сьогодні правляча партія. Опозицію як надзвичайно корисне явище для будь-якої держави в Росії фактично витіснили на узбіччя політичного процесу, а її представників вважають ледве не ворогами держави. Водночас у сусідній Україні опозиція зберігає шанси у будь-який момент повернутися до влади. Чи не в цій різниці політичних тенденцій сьогоденного розвитку України й Росії приховано причину багатьох міждержавних непорозумінь? Адже російська політична еліта часто не може зрозуміти гострих дискусій між Президентом і Прем'єр-міністром України, які насамперед — ознака демократичності держави.

Мої спостереження спроб грубого втручання в ідеологічну сферу України свідчать, що гроші на цю роботу витрачено даремно, навіть усе виходить навпаки, бо грубі фальсифікації створюють негативний образ Росії. Чи хочемо цього? Адже добросусідські відносини між близькими народами і державами у XXI сторіччі можна будувати лише на основі рівності, взаємної поваги і підтримки.

ДО 140-РІЧЧЯ “ПРОСВІТИ”

4–5

ПИСЬМЕННИКИ СВІТУ В КИЄВІ

8–9

ПРОСВІТЯНЬСЬКА КНИГА В УМОВАХ РИНКУ

10

РУШНИКИ НА ВЕСІЛЛЯ

14

Добровільні пожертви

“На Кобзареву Церкву”:

МБФ “Українська Родина”

Р/р № 26045200145101

в Подільській філії АКБ “Київ”,

МФО 320401 ЗКПО 21709106

УСЬОГО НА РАХУНКУ ТАРАСОВОЇ ЦЕРКВИ — 900 494 грн. 00 коп.

З ІМЕНЕМ КОЦЮБИНСЬКОГО

Чернігівська “Просвіта” в історії й сьогодні

● ДО 140-РІЧЧЯ
“ПРОСВІТИ”

Петро АНТОНЕНКО

Засновником Чернігівської “Просвіти” та її першим головою був видатний український письменник Михайло Коцюбинський. Останні понад півтора десятиліття життя він мешкав у Чернігові й тут його поховали.

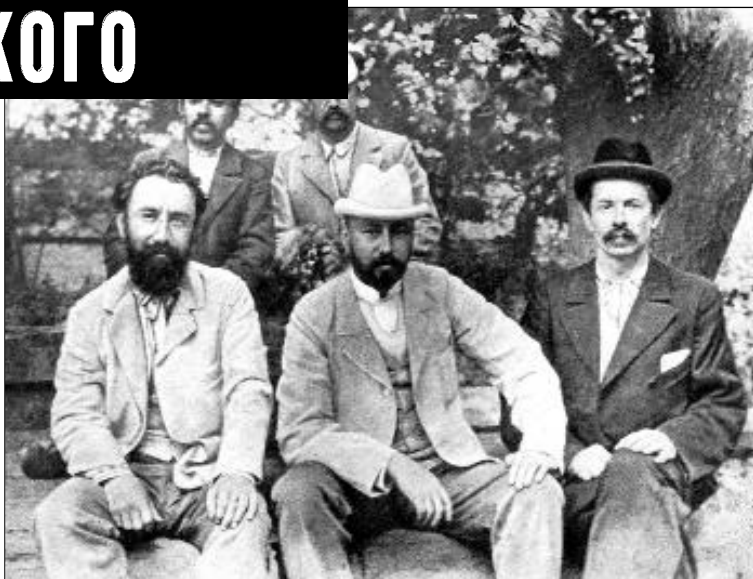
Дім Коцюбинських був осередком тогочасної інтелігенції. Ниточки духовного зв'язку єднали цю оселю з усією Україною, зокрема з південно-західною Галичиною.

Створення Чернігівської “Просвіти” було пов'язане з Галичиною, де просвітницький рух на початок XX століття набув значного поширення. Ось що пише Коцюбинський в листі до Володимира Гнатюка 21 грудня 1906 року: “27 цього місяця має відкритися в Чернігові товариство “Просвіта”. Хотілося б, щоб відкриття було найкраще обставлене, а для цього дуже було б добре, коли б Ваші просвітні товариства у Львові прислали Черні-

департамент поліції, що “Коцюбинський висловив думку про потребу відкриття в Чернігівській губернії “в українському дусі” школи, бібліотеки, читальні”.

Просвітяни активно взялися до роботи в царині національного відродження. Ось про що йдеться у відозві № 1 Чернігівської “Просвіти”, яку написав Коцюбинський. Звертаючись до діячів культури України по допомогу, письменник так говорить про завдання новоствореного товариства: “На першу чергу воно поставило організацію безплатної бібліотеки-читальні для своїх членів, і рада товариства вважає своїм обов'язком подбати, аби бібліотека “Просвіти” поповнена була українськими книжками, а читальня — нашими періодичними виданнями”. На заклик письменника його колеги по перу, видавці, редакції часописів, просвітні та наукові товариства надіслали в Чернігів чимало української літератури.

При товаристві невдовзі створили педагогічну, артистичну та лекційну комісії, які розгорнули активну роботу. Організували структури то-

Актив Чернігівської “Просвіти”

нями товариства у вересні 1907 року відкрито музей Пантелеймона Куліша в Борзні.

Чернігівській “Просвіті” належала таємна друкарня Михайла Коцюбинського та Бориса Грінченка. В часи терору українського слова мати таку друкарню було небезпечно. А з'явилась вона за десять років до того, коли в Чернігові проходив з'їзд українських “Громад”. До речі, Коцюбинський був одним з керівників Чернігівської “Громади”. Тож громадівці на з'їзді постановили виділити кошти для чернігівської друкарні. Ось що було зазначено на одній з відозв: “Надруковано у Чернігові в таємній друкарні Грінченка й Коцюбинського”. Підпис під відозвою був такий: “Від комітету “Молоді України”, куди входять Науменко, Лисенко, Кононенко, Тимченко, Рильський, Косачі, Мирний, Черняхівський, Старицький і Чернявський”. Саме їхнє слово друкували громадівці, а згодом просвітяни Чернігова.

Ось фрагмент відозви, розісланій українським осередкам імперії: “Ми, українська молодіж, стремлячись до політичної самоуправи, в якій досягаються ідеали волі, рівності, братерства, — домагаємося:

1. Рівності всіх перед законом по знесенню всяких привілеїв станових і кастових.

2. Свободи совісті і рівності всіх віросповідань, просвіти на рідній мові, заведення обов'язкової безплатної науки.

3. Політичної конституційної свободи з автономією політичної вільності слова, думки і зборів”.

Коли подружжя Грінченків виїхало до Києва, друкарський шрифт зберігали в домі Коцюбинських. До речі, Михайло Коцюбинський і далі підтримував контакти з вірним соратником на просвітанській ниві Борисом Грінченком, коли той очолював Київську “Просвіту”.

Контакти чернігівських просвітян виходять далеко за межі України. Налагоджується співпраця з ук-

раїнськими патріотами Москви, Петербурга.

Коцюбинський та його соратник, громадський діяч Ілля Шраг як авторитетні, відомі всій країні люди добилися від влади навіть виділення на початку 1908 року приміщення для товариства. Але, звичайно, активна діяльність просвітян на національній ниві не могла не викликати спротиву влади. Товариство постійно перебувало під наглядом жандармського управління. Деякі виступи Коцюбинського влада розцінила як заклик до революції. Так, наприклад, було оцінено рядки з публічно зачитаного Коцюбинським реферату про Івана Франка: “Воно прийде, те нове життя, прийде у світ нове добро, треба тільки розбити тверду скалу неправди і пробитися до світла, хоч би довелося вкрити кістками шлях до нового життя”. І далі рядки, які звучать як заповідь всім поколінням просвітян: “Треба забути свої вигоди, свої дрібні інтереси, треба загартувати в собі волю — зробити руки свої сильними, голову світлою, серце гарячим”.

Все це викликало негативну реакцію російської імперської влади. Чернігівська “Просвіта” проіснувала понад півтора року, і її заборонила влада. У серпні 1908-го за наказом губернатора всіх членів правління товариства виключили з “Просвіти”. Першим у списку значився Коцюбинський. Насправді цей наказ фактично означав заборону самого товариства, адже за таких умов воно змушене було припинити діяльність. Приміщення товариства відібрали, як і зібрану просвітянами чималу бібліотеку.

Мине 82 роки, доки в Чернігові відродиться “Просвіта”. На руїнах комуністичної імперії зусиллями нового покоління патріотів України було відроджено Чернігівську “Просвіту” як складову всеукраїнської просвітанської спільноти.

Далі буде.

М. Коцюбинський і його дружина Віра Устимівна в колі чернігівських просвітян

Будинок М. Коцюбинського в Чернігові. Тут збиралися просвітяни

гівській “Просвіті” хоч би коротеньке привітання. Се мало б вагу для нашої публічності, підняло б духа, додало б охоти до праці”.

Такі вітання надійшли, і не одне, а 12. На урочистих зборах з нагоди створення Чернігівської “Просвіти” (за новим стилем це відбулося 7 січня 1907 року) Коцюбинський зачитав їх. Згодом письменника привітали з обранням головою товариства його друзі В. Гнатюк, М. Чернявський, А. Чайковський, Б. Лепкий та багато інших.

Діяльність Чернігівської “Просвіти” проходила далеко не за сприятливих умов. Коцюбинський пише своєму побратимові Андрієві Чайковському вже в перші тижні існування товариства, 3 березня 1907 року: “...Отож, уявіть собі, попросту не дають жити “Просвіті”. Хочемо скликати збори — заборона, хочемо зробити театральну виставу — забороняють. Навіть концерт Лисенка на користь “Просвіти” заборонили. Їздиш, гризешся, пояснюєш — нічого не помагає. Кажуть — існують собі на папері, а жити не дамо”.

Та Михайло Коцюбинський як людина мужня й наполеглива і за спротиву російської влади прагнув згуртувати просвітян на добрі справи. Довкола себе зібрав друзів, однодумців, енергійних патріотів України. Членами правління товариства стали дружина письменника, перша помічниця в його починаннях Віра Коцюбинська, інші відомі громадські діячі: І. Шраг, Ф. Левицька, Л. Шрамченко, О. Андрієвська, О. Калинська, А. Глібов. Усі члени правління товариства перебували під наглядом царської поліції. Не випадково чернігівський губернатор доповідав у

вариства в губернії: невдовзі було відкрито філії у Ніжині й Козельці.

Товариство організувало в Чернігові цикл лекцій, до читання яких залучило відомих київських учених, оплативши їм витрати на поїздки. Зокрема, в місті виступили з лекціями Хв. Вовк, І. Стещенко. Виступав з лекціями й сам Коцюбинський.

Серед добрих справ товариства відзначення роковин з дня народження Тараса Шевченка, організація у місті концертів Миколи Лисенка, допомога у відкритті дитячої бібліотеки та читальні, організація серії виставок місцевих художників, зокрема, Жука, Зінченка, Циганка, братів Бутників. Старан-

ЛУГАНСЬКА ЛЕМКІВЩИНА

Юрій КИСЕЛЬОВ,
заступник голови Луганського
обласного об'єднання ВУТ
“Просвіта” імені Тараса Шевченка,
кандидат географічних наук

На Луганщині є кілька сіл, де проживають лемки, депортовані у 1944–1947 роках зі споконвічних земель, які більшовицька влада передала комуністичній Польщі.

За советських часів про існування лемківських поселень на Луганщині не згадували, адже така інформація сприяла б зростанню національної свідомості українців східної області. Лише після здобуття Україною незалежності про луганських лемків дізналася громадськість нашого краю.

Щорічно проходять фестивалі лемківської культури “Стежками Лемківщини”. Цього року цей фестиваль відбувався вже вчетверте. Великий майдан в центрі Переможного — одного з лемківських сіл на Луганщині — зібрав силу-силенну люду не лише з нашого обласного центру, а й із Києва, Дніпропетровська, Донецька, Запоріжжя, Львова й навіть Сполучених Штатів Америки. На відкриття завітали представники влади і громадськості, щоб ще раз привернути увагу суспільства до проблем і здобутків цієї гілки українського народу.

Розпочався фестиваль відкриттям пам'ятного знака на згадку про події, пов'язані з виселенням лемків із предківської землі. Пам'ятний знак освятили Донецько-Харківський екзарх Української Греко-Католицької Церкви владика Стефан та єпископ Луганський і Старобільський Української Православної Церкви Київського патріархату владика Всеволод у співслужінні з луганськими священиками о. Михайлом (УГКЦ) та о. Євгеном (УПЦ КП).

Святковий концерт влаштували лемківські майстри мистецтва із сіл Переможне та Карла Лібкнехта, що на Луганщині, Києва, самодіяльні художні колективи з Луганська, Краснодона, Лисичанська, Лутугино, села Дякового Антрацитівського району. Учасники фестивалю були вражені виконанням багатьох лемківських народних пісень, а також пісенного фольклору Наддніпрянщини. Найбільше сподобалося виконання співачки з Луганська, заслуженої артистки України Анжели Малущі. Юні луганці з дитячої школи українських традиційних бойових мистецтв (керівник Олександр Ліманський) демонстрували гостям свята фізичну вправність.

За давнім лемківським звичаєм, традиційно запалили ватру. Це почесне право надали одному з найстарших переможан Іванові Реді та його онукові Сашкові.

Щорічне етнокультурне свято поступово перетворює невеличке село на один із визначних центрів громадського життя лемків. Оскільки переважна частина території історичної Лемківщини розташована поза межами України, саме Переможне тепер має шанс стати лемківською столицею. Тож чи не найбільш “біло-синьо-червона” Луганська область може отримати новий, “лемківський” історичний архетип. Потрібна лише державницька воля тих, кому довірено владу. І тоді “оживе добра слава”.

КРЕМЛІВСЬКИЙ СЦЕНАРІЙ ГОЛОДОМОРУ

Петро ПАНЧЕНКО, доктор історичних наук, професор, академік Міжнародної слов'янської академії наук, віце-президент Української академії історичних наук, академік Академії наук вищої школи України, заслужений діяч науки і техніки України, м. Київ

Тривалий час факт голоду в Україні вперто замовчували. І лише напередодні розпаду СРСР цю тему підняли на рівень досліджень. Упродовж останніх років з'явилось чимало газетних публікацій, автори яких по-різному тлумачать причини й наслідки голоду. Так, дехто з дослідників вважає, що спричинили його насамперед економічні фактори — форсована суцільна колективізація, інші ж вбачають ос-

чука, Дж. Мейса; художні й публіцистичні твори У. Самчука. В. Барки, О. Ольжича, М. Руденка, Я. Славутича, О. Волі, А. Гудими, О. Очеретного, С. Дяченка. М. Житарюка, Р. Пирога тощо.

Для вивчення і всебічного висвітлення причин та наслідків голоду початку 30-х рр. слід проаналізувати безліч різноманітних джерел і архівних матеріалів, зокрема недосліджених науковцями, виявити особливості соціально-економічної політики більшовицького уряду стосовно села, і не лише українського. Адже голод лютував і на Дону, Північному Кавказі, в Середній Азії та Сибіру.

Безперечно, однією з найважливіших причин цієї трагедії стало запровадження “продрозверстки”. Великі колективні господарства,

ники мали змогу вести хоч якусь торгівлю хлібом. Але торгівлю дозволяли лише з січня 1933 р., тобто після виконання плану хлібозаготівель.

Голодна весна 1932 р. фізично й морально підірвала сили хліборобів. Зрозумівши, що на колгоспи годі покладатися, вони спрямовували зусилля на забезпечення сімей продуктами харчування наступного року. Лопатами перекопували городи й невикористані колгоспами невдоби і засівали їх. У людській свідомості не вкладалося, що тяжка хліборобська праця не може дати користі, її використовують лише для виконання непосильних планів грабіжницької хлібопоставки.

Внаслідок занепаду колгоспів і тяжкого становища селян уряд України у травні—червні 1932-го був згоден зрештою надати фінансову (2 млн крб) й продовольчу допомогу колгоспам, які потерпіли від торішнього неурожаю, насамперед 44 районам, зокрема п'яти районам Дніпропетровщини, що перебували в найтяжчому становищі.

Улітку 1932 року, коли з'явилися овочі та фрукти й було частково зібрано врожай, люди отримали перший аванс хліба на трудовні й змогли перепочити, сподіваючись на краще. Та не судилося. Примусова тотальна хлібозаготівля 1932-го тривала. Більшовицький уряд України не так турбувало становище сільського населення, як виконання планів хлібозаготівель. Така “турбота” була притаманна партійно-державним органам і на місцях.

Сценарій Голодомору, який ретельно розробили в Москві, кремлівські “батьки” сповивали надсекретністю, їхні шифровки були такі: “Строго секретно. Снятие копий воспрещается. Подлежит возврату в 48 часов. Постановление ПБ от 5 мая 1927 г., протокол № 100, п. 5. Извлечение из инструкции: 1. Шифротелеграмма должна храниться только в секретных хранилищах. 2. При ссылке на текст шифрограммы воспрещается указывать, что цитируемый текст получен шифром, также воспрещается указывать и номера шифровок. 3. Ответ на шифровку посылается также в шифрованном виде, текст передаваемого шифром сообщения составляется коротко и ясно, пишется только в одном экземпляре”.

Таємними каналами надходили з Москви й додаткові рознарядки на хлібозаготівлі. Так, 16 липня 1932 р. ЦК ВКП(б) надіслав до Харкова (тогочасної столиці України) депешу з детальним розподілом планів хлібозаготівель у секторах. Цей розподіл був настільки абсурдним і невмотивованим, що у відповідь на нього секретар ЦК КП(б)У П. Любченко й голова Раднаркому України В. Чубар наважилися просити Л. Кагановича дозволити їм самим, без зміни загального кількісного показника, розподілити план хлібозаготівель, враховуючи особливості регіонів.

Байдужість вищих ешелонів влади до долі населення, планування “на око” дорого обійшлися селянству. В першому півріччі 1932 року цілу низку районів України охопив голод, траплялися випадки канібалізму.

Делегати Третьої конференції КП(б)У, що відбулася в Харкові у липні 1932-го в присутності сталінських емісарів В. Молотова й Л. Кагановича, з тривогою говорили про катастрофічне становище селянства. Однак Й. Сталін продрозверс-

Вмирили скрізь — у хаті, на вулиці, у полі...

тки не скасував. “Червоні валки”, як тоді називали обози з хлібом, рухалися до засипних пунктів з кінця липня 1932 р. до глибокої зими, коли виконання хлібозаготівельного плану вступило в критичну стадію. Сільське господарство півдня і республіки загалом не спроможне було впоратися навіть зі зменшеним планом хлібоздачі. Якщо в 1930—1931 рр. держава витиснула з селянського сектору України майже по 400 млн пудів хліба, то з червня до жовтня 1932-го цей сектор у потугах дав лише 132 млн. Проте не весь вирощений хліб потрапив до колгоспних комор. Сотні мільйонів пудів зерна було втрачено під час жнив і перевезень внаслідок незацікавленого ставлення колгоспників до праці в громадському господарстві. Тоді Й. Сталін направив до Харкова хлібозаготівельну комісію на чолі з В. Молотовим, наділену надзвичайними повноваженнями, яка діяла з 30 жовтня 1932 року до кінця січня 1933-го. В умовах гострої продовольчої кризи в Україні Рада НК УСРР ухвалила 2 листопада закрити постанову “Про поліпшення матеріально-побутових умов керівних районних робітників”. До закритих обласних розподільників прикріпили групу керівних працівників району в складі секретаря РПК, голови РВК, голови РКК, голови райпрофради. Їх постачали промтоварами на рівних умовах з відповідальними працівниками областей. Уже в листопаді в усіх районах для активу створювали закриті ідальні. Отже, керівна еліта була захищена від голоду задля виконання розпочатої роботи вишукування по всіх закутках хліба і подальшого пограбування села.

Далі буде.

«НЕЗГАСИМА СВІЧКА» ЗГАСАЄ В РОСІЇ

Заява Українського інституту національної пам'яті

6 жовтня в Росії мала розпочатися меморіальна акція, яка вже пройшла в 29 країнах світу і спрямована на вшанування пам'яті мільйонів загиблих українців під час Голодомору 1932—1933 років. Основні заходи акції — поминальні богослужіння, скорботна хода, вечори-реквієми за невинно загиблими. Всі заходи акції заздалегідь погодили з російською стороною.

Однак напередодні початку акції Посольство України в Російській Федерації отримало ноту Міністерства закордонних справ РФ, у якій російська сторона зажадала приведення планових заходів у відповідність до офіційної позиції Кремля щодо проблеми Голодомору або скасування акції.

Крім того, російські владні органи здійснюють тиск на активістів української громади, прагнучи залякати їх та зірвати заходи.

Український інститут національної пам'яті висловлює глибокий жаль щодо недружньої позиції властей сусідньої країни, яка сама понесла надзвичайно важкі втрати від комуністичного режиму. І здавалося б, кому, як не Росії, яка пройшла через неймовірні страждання, приниження й спустошення, співчувати в подібних трагедіях своїм сусідам, з якими пов'язана кількостілітня історія. Проте стає очевидно, що офіційна Москва взяла курс на реабілітацію кривавої історії більшовизму. Концепція базового підручника з історії для середньої школи, який нещодавно офіційно презентували російські вчителі, виправдовує сталінський режим, називаючи кривавого вождя “успішним менеджером”, а створений ним тоталітарний режим із напівфашистським устроєм “індустріальним суспільством”.

Знищення у квітні 1940 року цвіту польської нації — близько 22 тисяч офіцерів і представників інтелігенції — новий російський підручник історії пояснює актом відплати за загибель розгромленої під Варшавою армії Тухачевського, яка стала жертвою однієї з перших великих радянських міжнародних авантур — здійснення в Європі світової революції.

Вкрай дражливе ставлення російських властей до прагнення українців віддати шану безневинно загиблим під час Голодомору 1932—1933 років, прагнення заборонити меморіальну акцію, намагання нав'язати своє і єдине трактування радянської історії — це не лише недружній акт щодо України, а й передусім безвідповідальне ставлення до власного народу, якому знову нав'язують тоталітарні стереотипи й образи ворогів нації.

Прес-служба УІНП

Пайку давали лише тим, хто працював у колгоспі

новну причину цього страхіття в жорстокій розправі Й. Сталіна над українськими селянами, які не сприйняли насильницьких методів колективізації. Тож голод штучно створили зняряддям економічного розорення всього селянства та його фізичного винищення.

Такий підхід до тлумачення причини голоду домінує насамперед у зарубіжній історіографії. Один з її представників, американський політолог, професор Гарвардського університету Р. Шпорлюк ще задовго до визнання факту голоду українською історіографією зазначав: “Демографічна катастрофа 1932—1933 рр. буде з українським народом, може, навіть століття. Знищено біологічний потенціал етносу”.

2003 року вийшла друком праця “Смерть смерті подолали. Голодомор в Україні 1932—1933”; 2006-го видано збірник документів завдяки коштишного начальника Головного архівного управління України, доктора історичних наук, професора Р. Пирога. Вагомі й інші дослідження та видання. Насамперед це праця одного з перших дослідників голодоморів в Україні Р. Конквеста “Жнива скорботи: Радянська колективізація і голодомор” (К., 1993); народна книга-меморіал “Тридцять третій: голод” (К., 1991); фундаментальні збірники архівних документів “Голод 1932—1933 років на Україні: очима істориків, мовою документів” (К., 1990); “Колективізація і голод на Україні 1929—1933: збірник документів і матеріалів” (К., 1992); “Портрет темряви. Свідчення, документи і матеріали. Кн. 1—2” (Київ—Нью-Йорк, 1959); низка праць Асоціації дослідників голодоморів в Україні та Інституту історії України НАН України; наукові розвідки І. Самійленка, С. Кульчицького, В. Вериги, В. Марочка, В. Сергій-

пригнічені непосильною хлібоздачею, не здатні були реалізувати “плани партії”. Про яке розширене відтворення могло йтися, коли більшу частину гуртової продукції колгоспів просто відчувували?

Масове вилучення хліба восени 1931 року шляхом подвірних обшуків поставило під загрозу життя сотень тисяч селян. Оскільки порівняно з минулим цей рік видався несприятливим для зернових культур, то вдалося зібрати на 4 млн тонн менше, ніж 1930-го, що вкрай негативно позначилося на умовах життя.

Обсягів держпоставок колгоспам заздалегідь не визначали, тобто всю товарну продукцію слід було здати державі. Та за умов фактичної заборони вільної торгівлі саме поняття “товарна продукція” стало невизначеним. План задачі збіжжя колгоспам встановлювали такий, що після його виконання майже нічого не залишалося на трудовні. Через ненормальні стосунки держави і колгоспів продуктивні сили, підірвані розкуркулюванням і колективізацією, деградували дедалі більше.

Примусове усупільнення худоби в процесі форсованої колективізації призвело до того, що наприкінці першої п'ятирічки її кількість скоротилася майже вдвічі. Створення великих земельних масивів, не підкріплених агротехнічними заходами, негативно позначилося на врожайності зернових. Колгоспи, втративши економічну самостійність, перетворилися на зняряддя виконання завдань хлібозаготівель. Так, взимку 1931—1933 рр. у багатьох колгоспів забрали навіть посівне зерно. Єдиною поступкою була постанова РНК СРСР і ЦК ВКП(б) від 6 травня 1932 року, за якою план хлібозаготівель з торішнього врожаю скоротували на одну п'яту, щоб колгосп-

НАРОД ПАМ'ЯТАЄ

Анатолій ЗБОРОВСЬКИЙ

2006 року в Чернігові видали збірник спогадів про Голодомор на Чернігівщині, який завершується словами, що це, ймовірно, останні свідчення, які можна зафіксувати на Чернігівщині.

Але до Чернігівської обласної “Просвіти” звернулися жінки із проханням записати їхні розповіді про “вкрадене дитинство”, яке припало на жовтні 1930-ті роки. Відомий чернігівський журналіст приніс спогади свого земляка, записані 1999 року, які досі не оприлюднено.

Отже, видано новий збірник “Пам'ять народу неубієнна”. Він містить свідчення про голодомо-

ри 1932—1933 рр. та 1946—1947 рр. на Чернігівщині.

У передмові упорядники зазначають: “Якщо ж враховувати, що між 1933-м і 1947-м минуло лише 14 років, і на цей невеликий проміжок часу припадає терор 1937—1938 рр. та Друга світова війна, то можна уявити ступінь насиченості трагедіями життя українського народу й подивуватися, як люди виживали: на кожного чатувала як не голодна смерть, то куля енкаведиста, загибель на фронті, повільне вмирання у нацистському концтаборі чи на лісоповалі ГУЛАґу...”

Отже, робота зі збирання, впорядкування й оприлюднення спогадів очевидців Голодомору, сталінського терору як унікальних свідчень доби триває”.

УКРАЇНЦЯ-ПАТРІОТА ПОТРІБНО «ШЛІФУВАТИ»

Василь Клічак — письменник, лауреат літературних премій імені Дмитра Нитченка, Тараса Мельничука, Олексі Гірника, Марка Черемшини. Директор Видавничого центру “Просвіта”, голова Київського обласного об’єднання ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка. Розмовляємо з ним про те, як ведеться видавництву в цей нелегкий для книжки час, про здобутки й перспективи.

— **Колись “Просвіта” видавала переважно прості дешеві книжки на газетному папері, з чорно-білими ілюстраціями. Тепер по-іншому?**

— Це питання дискусійне. Дехто й нині відстоює думку, що потрібно випускати книжки великими накладками, на дешевому папері, у м’яких палітурках, головне — поширювати знання. На мій погляд, навряд чи таким способом можна досягти успіху. Книжка — це інтелектуальний продукт, який повинен бути ошатним, в гарній кольоровій обкладинці. Живемо в умовах ринку, конкуренції. Навряд чи можна зважати на те, що наш читач бідний. Якщо в людини є бажання, то вона не пошкодує кількох десятків гривень, щоб придбати високоякісну книжку. Видання стає набутком сім’ї на багато поколінь. Можемо похвалитися книжкою Радислава Радішевського та Володимира Свєрбіуса “Іван Мазепа в Сарматсько-Роксоланському вимірі високого бароко”.

Але є інша крайність: книжки з Америки, Європи, перекладені українською, де дуже багато ілюстративного матеріалу, а тексту обмаль. Навряд такі видання служимуть інтелектуальному розвитку.

— **Чи можна в сучасних умовах суттєво збільшити наклад?**

— Усе впирається в розповсюдження. Книжки потрібно десь зберігати, продавати. У нас такої можливості немає. Раніше була державна система книгрозповсюдження. Видання з друкарні забирали в “Укркигу” або “Укоопспілку”. Нині про відродження цієї системи лише розмовляють. Навіть у столиці книгарень мало. У центрі — “Наукова думка”, “Знання”, “Сяйво”. За ці приміщення триває постійна боротьба.

Мережа магазинів “Літера” іноді бере по 5—10 примірників, здається, лише для того, щоб показати, що в них є український куточок.

— **А продавці з ринку на Петрівці книжок у вас не беруть?**

— Часом беруть, але лише дитячу літературу. Наприклад “Виручалочку” Ігоря Січовика видавали кілька разів по 10 000 примірників. Загальний наклад певно, до 50 000. Але це одиничний випадок.

— **Чи є перспектива змін на краще?**

— Усі ми перебуваємо у фокусі загальнополітичних, загальноекономічних подій. Нині нас тримає те, що наша праця не марна. Постійно вдосконалюємося. Книжки виходять добротно, ошатні, добре ілюстровані. Людям це подобається, до нас звертаються автори, знаходять кошти на видання. Нашими книжками цікавиться молодь. Часом телефонує хтось здалека, просить надіслати нашу книжку. І це приємно.

Нас підтримує Товариство “Просвіта”. Книги, які воно замовляє, розповсюджують у бібліотеках. Пам’ятаю, 1992—93 року, за президентства Кравчука, люди повірили, що створюється нова Українська держава, і потрібно жити за новими законами. До нас приїжджали книготоргівці з Донецької, Луганської областей по книжки, були замовлення зі шкіл інших закладів освіти. Але тільки 1994 року новий президент сказав фразу про другу державну — російську мову, весь процес зупинився.

Шкода, що нині не функціонує

парламент, адже черга доходила до розгляду законів про мову, автори яких Павло Мовчан, Володимир Яворіський. Якби була чітка державницька політика, тоді, можливо, ситуація змінилася б, інакше перспективи не радісні.

Чомусь так сталося, але зникло бажання читати художню літературу в тих, хто береться керувати державою. Їм ніколи читати. А душа кожної людини потребує підживлення, яке дає високоякісна художня література. Не можна вважати культурною людину, що не читала класики, але не можна читати лише класику, бо є й сучасні письменники.

Добре, що в нашому видавничому середовищі деякі люди беруть на себе місію закликати громадськість до читання, проводячи різні акції. Це Олександра Коваль, президент Форуму видавців у Львові, Олександр Афонін, президент Асоціації книговидавців і книгрозповсюджувачів, Костянтин Родик, який проводить конкурс “Книжка року”, брати Капранови, інші ентузіасти.

Наш автор з Тернополя Арсен Паламар привіз текст нової книжки. Він зокрема сказав: “Українців-патріотів треба довго “шліфувати”, особливо тих, хто береться керувати державою. Для цього потрібно дуже багато чинників, і серед них — їхнє бажання читати літературу — і філософську, і історичну, й художню”.

— **Ви очолюєте обласне об’єднання ВУТ “Просвіта” імені Тараса Шевченка. Чим займається об’єднання?**

— Втішає те, що обласна “Просвіта” діє. Майже в кожному районному центрі працюють ентузіасти. Їх не треба спонукати, вони

заслужують найкращих слів похвали й підтримки. Це Валентина Донець у Вишневому, Олександр Дробаха у Вишгороді, Володимир Іванців у Білій Церкві, Тетяна Устимівська у Володарці, Тетяна Петровська в Софіївській Борщагівці, Євген Букет у Макарові. За підтримки обласної адміністрації в листопаді планують провести свято “Просвіти” до 140-річчя, у деяких районах також відзначатимуть ювілей. Якщо є можливість, намагаюся брати участь у їхніх заходах. Організацію треба розширювати.

Не лише в Київській області, а й в інших “Просвіта” тримається переважно на людях з життєвим досвідом, які багато розуміють і знають. Залучаємо молодих, але, на жаль, зазвичай ненадовго. З часом вони йдуть в інші структури — ставлять перед собою кар’єрні цілі, бо десь є кращі можливості себе виявити. Людям треба націлювати допомагати їм.

— **Які Ваші власні творчі плани?**

— Готую чергову збірку віршів, можливо, зроблю цього року, а може, наступного. Часових обмежень не ставлю. Дехто дуже трепетно ставиться до своїх ювілеїв, я — ні. Були публікації, добірки в пресі, щось пишеться.

Радію, коли в друзів щось добре виходить. Приміром, цікаву книжку подав Василь Осадчий, думаю, що його треба підтримати.

Добре, коли з’являються високоякісні книжки. Прози сьогодні навіть більше, ніж поетичних творів. І це добре, хоч хорошої поезії, гадаю, все одно замало.

Міркую над тим, щоб не просто щось видати, а щоб книжки претендували на високі відзнаки, щоб повернути читачів саме до них. Вважаю, що наша література піднялася високо і за змістом, і за художнім рівнем. Отже, українські видавництва працюють неадаремно. А якщо серед найкращих і наша книжка — це особливо втішає.

Спілкувалася
Надія КИР’ЯН
Фото автора

— **Василію Йосиповичу, надходить 140-річний ювілей “Просвіти”. Що підготувало видавництво до цієї дати?**

— Наші видання — в руслі просвітянських завдань. Намагаємося їх реалізовувати на конкретних прикладах: утвердження української мови як державної, української національної ідеї.

Наше видавництво, як багато інших на початку незалежності України, перевидавало те, що раніше було заборонено. Книжки переважно мали загальний характер: показати, яка наша мова багата, квітує й мелодійна. Віднедавна плануємо складніші видання. Наприклад, “Нариси з етно- та соціолінгвістики”. Для звичайного читача книжка, може, й занадто складна, але людина з вищою освітою її сприйме. Подібні видання у нас вже виходили.

Книжка про історію “Просвіти” вже на виробництві. Це монографія на 840 сторінок, серйозна наукова праця. Автор її — Ольга Малюта, молодий науковець, історик. Книжка називається “Просвіти” і українська державність, друга половина XIX — перша половина XX століття”. Ідеться про функціонування Товариства у Західній, Східній і Південній Україні в умовах двох імперій: Австро-Угорської й Російської. На цю тему було опубліковано чимало. Але тут авторка зробила фундаментальне дослідження про роль “Просвіти” у формуванні національної свідомості українського народу, а також про діячів “Просвіти” як державників. На їхню думку зважали, неодноразово обирали до складу державних дум у Російській імперії, до австрійського парламенту. Досвід, який вони здобували в роботі цих законодавчих органів, згодом знадобився у побудові українських державницьких структур.

У книжці подано фото й біографії понад двохсот просвітян — відомих широкому загалові й тих, що їхні документи зберігалися у різних архівах.

У деяких розвідках ідеться про просвітян, дані про яких далеко не повні. Наприклад Пантелеймон Йосипович Блонський, лікар, громадсько-політичний і державний діяч. Рік і місце народження невідомі, рік і місце смерті — також. Навіть фото немає. Але знаємо, що він був активістом в УНР, членом подільської “Просвіти”. Тому ця книжка розширює наші уявлення про Товариство.

Іноколи достатньо прочитати чиясь біографію, і вже уявляєш, як діяла “Просвіта”, які ставила завдання і які люди її представляли.

— **Просвітяни з областей надсилають матеріали про роботу. Ці матеріали також плануєте видати окремою книжкою?**

— Десять років тому, до 130-річчя “Просвіти”, вийшла книжка “Просвіта”. Історія та сучасність”. Зараз готуємо перевидання до 140-річчя. Книжку доповнять історичні матеріали, нещодавно знайдені в архівах, а також сучасна інформація про справи просвітян.

Дуже добре, що молоді науковці цікавляться цією темою. Потрібно їх всіляко підтримувати й надавати можливість видаватися.

Одним із завдань “Просвіта” завжди ставила видання книжок для народу. Виходили книжки прості, дешеві, на різну тематику. Вони потрібні, щоб повернути людям або сформувати національну свідомість. Однією з причин поразки українських визвольних змагань і УНР була несформована національна свідомість. Була велика армія, багато патріотів, але широкі маси не підтримали. Цим скористалися більшовики, що дешевими гаслами фактично змінили свідомість людей, обдурили їх. Можна провести паралелі з сучасністю: якби в наших людей була висока національна свідомість, ми уникли б багатьох проблем.

В умовах Польської держави в Галичині “Просвіта” проводила колосальну роботу попри те, що Польща здійснювала шовіністичну політику, хоч і не настільки жорстка, як більшовики. Фактично “Просвіта” виховала українських націоналістів і майбутніх воїнів Української Повстанської Армії. Визвольні змагання в Галичині тривали понад 10 років, адже їх підтримувало місцеве населення. Без цього ті одчайдухи, які були в лісах, кріївках, просто не витримали б. Їхні гасла, мотиви роботи ми успадкували й діємо відповідно до нинішніх умов.

Видавничий центр зареєстровано 25 квітня 1995 року. Про наші новинки, здобутки писало чимало газет. Так, ми вдячні газеті “Слово Просвіти”, що на її шпальтах повідомляють про те, що в нас відбувається. Чимало авторів, які дописують до газети, невдовзі стають нашими авторами, матеріали, які друкувалися в газеті, згодом виходять окремими книжками. Наші спільні автори — Степан Наливайко, Іван Ющук, Олександр Пономарів, Олександр Коновець, дослідник історії “Просвіти”, Анатолій Погрібний, лауреат Шевченківської премії, книжки якого в нас виходили.

— **Чи вдається Видавничому центру підтримувати письменників?**

— Намагаємося публікувати найкращі твори сучасних українських письменників. З розумінням ставимось до того, що одним з ініціаторів створення нашої громадської організації була Спілка письменників України. Прислухалися тому, що наше товариство утвердилося, Юрій Мушкетик, Дмитро Павличко, Борис Олійник.

Зараз НСПУ переживає не найкращі часи. В міру можливостей підтримуємо письменників. Усім не можемо допомогти, але деякі наші художні видання мають значний суспільний резонанс. Це можна сказати про Миколу Воробйова, творчість якого відзначено Національною премією України імені Т. Шевченка, збірку віршів Василя Герасим’юка “Папороть”, яку 2006-го визнано книжкою року. Вийшли друком прозові твори Миколи Стеблини, Любові Пономаренко, публіциста Вадима Пепи.

Ігор ПЕТРЕНКО,
Одеська обл.

У день свята Українського козацтва на Покрову відбулося урочисте відкриття пам’ятника великому Кобзареві. Школярі Роздільнянського району привезли з собою по жменьці землі з усіх сіл, а делегація з Черкащини — з батьківщини Шевченка.

Відкрила свято голова Роздільнянського районного об’єднання ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка Олександра Пилипенко, яка розповіла про ставлення громадськості до спорудження пам’ятника, відзначила всіх, хто працює й коштами долучився до шляхетної справи.

Голова Одеської облдержадміністрації Микола Сердюк також

прибув на цю подію. Він наголосив, що влада намагається активно сприяти відродженню національно-патріотичних традицій. Свідчення тому — спорудження пам’ятників Тарасові Шевченку, українському козацтву, жертвам Голодомору в різних районах області.

Голова обласної “Просвіти” Олександр Степанченко зачитав привітання від голови ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка народного депутата Павла Мовчана.

Голова обласної організації Об’єднання Українського звичаєвого козацтва “Чорноморська січ” Павло Миронець вручив нагороди скульпторів й архітекторам пам’ятника.

Святування завершилося виступами колективів художньої самодіяльності району.

“Лише та нація заслуговує на пошану, яка усвідомлює себе нацією”.

ОЧЕВИДЕЦЬ І ЛІТОПИСЕЦЬ

ЩЕ ОДИН КРОК ДО РОЗКРИТТЯ ТАЄМНИЦЬ МАЗЕПІАНИ

Уляна ГЛІБЧУК

15 жовтня у Києво-Могилянській академії урочисто відкрили міжнародну наукову конференцію “Іван Мазепа та його доба: історія, культура, національна пам’ять”.

Учасників і гостей вітали президент НаУКМА Сергій Квіт, почесний президент Могилянки В’ячеслав Брюховецький, директор Інституту історії НАН України академік Валерій Смолій.

Про високий рівень конференції свідчать імена понад 40 її учасників — фахівців із Польщі, Швеції, Австрії, Італії, України та Російської Федерації. Кожен з істориків торкався наріжних питань: якою була мазепинська доба в історії України? Ким був гетьман Іван Мазепа — національним героєм чи призвідцем найбільшої національної катастрофи? Які наслідки державної й культурницької діяльності гетьмана та його сподвижників? Як сучасники оцінюють перебіг Північної війни та її наслідки?

На пленарному засіданні всі, хто вільно володіє англійською мовою, мали змогу прослухати доповідь шведського історика Крістіана Гернера “Україна і Швеція: конструювання спільної історії”. Гості та небайдужі шанувальники історії, які не забули російської, зацікавилися розвідкою петербурзького науковця Тетяни Таїрової-Яковлевої “Іван Мазепа та Російська імперія”. В російській історіографії постать українського гетьмана досі трактують як ненависного зрадника. Книжка Яковлевої-Таїрової про Івана Мазепу, яка вийшла в серії “Жизнь заме-

чательных людей”, — чи не єдиний у сучасній російській науці неупереджений погляд на добу.

Відомий історик о. Юрій Мицик про роль міжнародної наукової конференції у Києво-Могилянській академії:

— Кожна конференція — це завжди поступальний крок в науці, особливо якщо вона міжнародна і в ній такі поважні учасники. Наприклад, з Росії приїхала провідний спеціаліст з мазепинської доби Тетяна Таїрова-Яковлева. Вона написала книжку, яка викликала люту у російських шовіністів. Сподіваємося, що до кінця року всі матеріали учасників конференції вийдуть окремою книжкою. Розглядають питання зовнішньої політики Мазепи, його меценатську діяльність і покровительство Українській Православній Церкві. Це унікальна постать, всебічно освічений європеець... Існує гіпотеза, що Мазепа навчався у Мілані. Відомо, що мазепинці були на Мальті.

— **Маєте на увазі — після поразки під Полтавою?**

— Достеменно не відомо, коли саме, але Мазепа посилав козацьку старшину зі шведськими паспортами у морську школу на Мальту, готуючи офіцерів для українського флоту. Кожна доповідь посвоєму несе додатковий фактаж. Адже люди працюють в архівах, часто закордонних. Тож ця конференція — ще один крок до розкриття таємниць Мазепіани.

Постать Івана Мазепи настільки велична, що нічого й дивуватися тій кількості таємниць і міфів, якими вона обросла. Зокрема, петер-

бурзька дослідниця спростовує міф про велику дружбу між гетьманом та російським царем. “Петро більше поважав Івана Мазепу. Проте справжньою довірою й симпатією були проникнуті стосунки між Іваном Степановичем та близьким оточенням Петра — графом Шереметьєвим, канцлером Головіним та іншими”. На відміну від решти, вони, меценати й симпатки мистецтва, шанували не стільки букву, скільки дух європейської культури.

Тетяна Яковлева-Таїрова вважає, що кавалер ордена апостола Андрія Первозваного, гетьман Іван Степанович Мазепа зробив визначний внесок у створення Російської імперії. Його стосунки з Петром були взаємовигідні. Гетьман був ключовою фігурою утвердження Петра Олексійовича на престолі й тому отримав карт-бланш на економічну свободу Гетьманщини і сприяв юнацькому захопленню царя європейською дипломатії, Мазепа став одним із головних радників Петра у внутрішній та зовнішній політиці імперії. Він мав широку мережу агентурної служби, і жодної серйозної зовнішньополітичної ситуації не розв’язували без участі Мазепи. Коли ж особисті стосунки Мазепи і Петра втратили взаємовигідний характер, а Гетьманщина — економічну й політичну свободу, сімдесятирічний гетьман кинув виклик Російській імперії...

Учасники та гості міжнародної наукової конференції підтримали ідею звернутися до Президента України з пропозицією оголосити 2009-й Роком Івана Мазепи.

ний проект. Редактор обласного телебачення Любов Ядерська здійснила режисуру. Текст озвучив викладач художньо-театрального коледжу Анатолій Науменко. Тож фільм став відображенням багатьох творчих зусиль. Він розрахований на широкий глядацький загал.

Любов Ядерська розповіла про роботу над фільмом “Січеславщина козацька”. Про минувшину в стрічці цікаво висловилися молоді науковці Олег Репан і Владислав Грибовський. Їхню розповідь доповнюють краєзнавці, старожили, серед яких — учителі з Капулівки, Володимир Саламаха, Леонід Бурда та інші. Вони передають молоді почуте від батьків і дідів.

Інститут суспільних досліджень реалізував проект, якого державне телебачення здійснити не спромоглося. Чудово, що громадянська ініціатива народила такий твір.

Після перегляду фільму відбулося обговорення. Полковник Базавлуцької паланки запорозького козацтва, фермер Станіслав Каширний назвав фільм унікальним і неповторним.

Сам пан Станіслав брав участь у підготовці стрічки — він спілкувався з літніми людьми, які поділилися спогадами про вигляд плавнів Дніпра, Великий Луг козацький до затоплення його 1955 року водами Каховського водосховища. Фільмом Станіслав Каширний задоволений. Інша річ, що вистачає проблем: пам’ятки козацького минулого не включають до реєстру пам’яток, а отже, вони беззахисні, тож безпам’ятство ще не подолано. Проте хочеться щиро подякувати всім причетним до створення фільму, який неодмінно подивляться учні орджонікідзевських шкіл.

Отець Святослав, священник Української Православної Церкви Київського патріархату, привітав зі святом Покрови. Він нагадав, що в липні Українська Церква канонізувала останнього кошового Запорозької Січі Петра Калнишевського. Відтепер 14 жовтня (на свято Покрови) відзначатимуть ще й день пам’яті праведника Петра Калнишевського, а на українських теренах невдовзі з’являться храми на його честь.

— Удруге дивлюся фільм, — сказав отець Святослав. — Він виховує почуття зв’язку з землею, на якій живеш. Завдяки йому виокремилася проблема відродження національної свідомості українців, без чого важко збагатити своєю присутністю об’єднану Європу.

Отець Іоанн зізнався, що з хвилюванням чекав на появу фільму. Лише та нація заслуговує на пошану, яка усвідомлює себе нацією. І щодо цього у нас ще немає гідного виховання. Добре, що фільм про січовиків буде показано в школах.

Учасники творчої зустрічі погодилися, що фільм — лише перша ластівка у системній пропаганді засобами кіномистецтва козацького минулого рідного краю. А до живої сув’язі часів, яку особливо гостро відчують поети, повертали рядки земляка Михайла Хвана:

*Ніхто не зна із кривих і заблук,
Що кров горить в терпких жаринках глodu,
Що це той самий грізний Базавлук,*

*Яким вертали козаки з походу...
Спасибі авторам фільму за небайдужість, за те, що змогли донести до аудиторії буйну вдачу козацьку. Глядачі завдяки їм глибше пізнають і ще більше любитимуть рідний край.*

УКРАЇНА — КОЗАЦЬКА ДЕРЖАВА

Фоторепортаж Євгена БУКЕТА

У Національному музеї літератури України експонують виставку “Україна — козацька держава” з фондів музеїв України та приватних зібрань лауреата Національної премії України ім. Т. Шевченка Федосія Гуменюка і Наталії Кучер, художників видавництва “А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА” Костя Лавра та родини Штанків — Олексія, Катерини, Володимира і скульптора Володимира Луцака.

Виставку присвячено Дню Незалежності України та Дню козацтва, який традиційно відзначають на Покрову. Мета виставки — вша-

але не з пам’яті народу. Тут представлено матеріали про останнього гетьмана К. Разумовського та гетьмана в екзилі Пилипа Орлика — автора першої Конституції України. Саме вони започаткували трагічний для українців шлях до Сибіру, на Соловки, в Петропавлівську в’язницю. Протягом 25 років в’язнем Соловецького монастиря був останній кошовий Запорозької Січі Петро Калнишевський, а в мурах Петропавлівської фортеці Петербурга помер наказний гетьман Павло Полуботок і його союзники.

Окремий розділ виставки — тема “Козацтво в літературі”. Насамперед це твори І. Котляревського, Т. Шевченка, М. Костомарова, М. Гоголя, І. Нечуя-Левицького, Б. Лепкого, Л. Старицької-Черняхівської, В. Пачовського, А. Чайковського та письменників ХХ століття — Є. Маланюка, О. Теліги, Л. Костенко, М. Вінграновського, В. Стуса та багатьох інших.

На виставці можна побачити унікальні рукописи народних дум і пісень, які записав П. Куліш, оригінальний рукопис його поеми “Україна” та статті “Передне слово”, присвячені козацтву.

Тему “Козацтво в дитячій літературі” розкривають видання материкової України та діаспори.

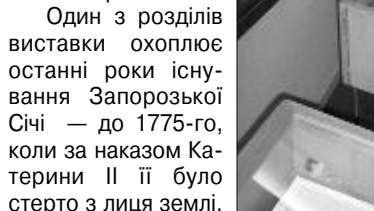
Публікації часів незалежної України цікаві насамперед достовірним і високохудожнім осмисленням козацької теми та високою видавничою майстерністю. Це дослідження В. Шевчука, С. Павленка, “Універсали” українських гетьманів І. Мазепи, І. Виговського, І. Самойловича та Б. Хмельницького, підготовлені І. Бутичем. Окраса виставки — книжка В. Недяка “Україна — козацька держава”, яку відзначено Національною премією України ім. Т. Шевченка.

нувати тих, хто зробив найбільший внесок у вивчення історії Запорозької Січі, — М. Грушевського, В. Антоновича, М. Костомарова, М. Драгоманова, Д. Багалія, О. Бодяньського, І. Франка Д. Яворницького.

Серед козацьких ватажків особливе місце відведено засновникові Запорозької Січі на острові Хортиця Дмитрові Вишневецькому, першому й одному з найавторитетніших гетьманів Петрові Сагайдачному і творцеві Гетьманської держави Богданові Хмельницькому.

Приділено увагу й найтрагічнішій сторінці національної історії — Руїні, що розпочалася по смерті Богдана Хмельницького. З фондів музею літератури експонують матеріали про Івана Мазепу — першого будівничого Української держави. Саме Мазепа став героєм світової й вітчизняної літератури. На виставці представлено твори Дж. Байрона, В. Гюго, А. Енсена, Б. Лепкого, Л. Старицької-Черняхівської про нього.

Один з розділів виставки охоплює останні роки існування Запорозької Січі — до 1775-го, коли за наказом Катерини II її було стерто з лиця землі,

УЩІЛЬНЕНЕ СВІТЛО — ЖИВОПИС ВОЛОДИМИРА КРИВЕНКА

Ганна КОЗАЧЕНКО
Фото автора

У задушевній розмові живописець Володимир Кривенко зізнався, що вперше побачив себе таким справжнім, коли галерея “Шарм” відкрила його персональну виставку. Бо зі смаком обрамлені картини різного року “народження” розгорнули в цілісність його зріле творче життя і зримо озвучили ту щасливу істину, якою для митця є творчість.

Ані цятки-ноти — вияву штучарства — нема на цій персональній ретроспективній виставці, бо внутрішній світ художника — правдиво чистий, налаштований на живу красу. Автор дбайливо переносить почуття на полотно. Але то не скупердяйство Гобсека до кожної краплі чи крихти, а ніби плин самого життя, дарованого людині Всевишнім.

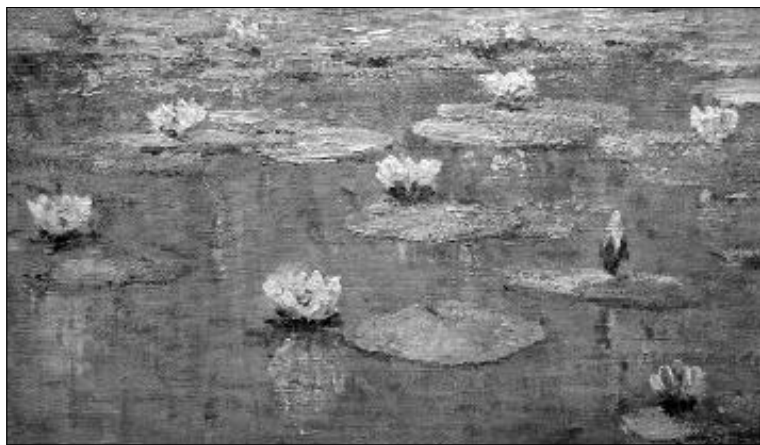
У затишних залах галереї можна тихо поблукати навіть тоді, коли там чимало людей, і кожну картину побачити у різних ракурсах. Вчувається в експозиції потаємна закономірність: картини ніби з власної волі склалися в мелодію ущільненого світла, щоб на янгольських крилах пронести глядачеву душу в часі, який існує неперервно.

Володимир Кривенко — простий і доступний у спілкуванні, хоч і не дуже говіркий. Його нерозхлюпана доброта й лагідність існує в глибині його картин і, можливо, впливає на пульсацію світла — здається, мов диригент паличкою, керував митець пензлем, створюючи цю чудову симфонію.

Їх небагато, і не такі вже й далекі художникові мандри. Якщо він десь побував, то вже серед звичних туристському оку краєвидів,

наприклад Криму неодмінно знайде несподівано незвичний ракурс і замилює нас, глядачів, новим баченням скель біля моря. Природа відкривається йому довірливо і щиро: мов дика пташка, сідає на тиху руку, даруючи людині миті щастя, — так відкриваються світлом краєвиди його пензлю.

Не самі лише краєвиди малює живописець. Давніші (втім, і зовсім свіжі) натюрморти, коли радість володіння ремеслом урівноважувала для митця радість простих реалій світу, а манера його трохи нагадувала голландців, — Володимир Кривенко мимоволі виявляв свої прадавні козацькі корені. Тож усі його натюрморти з рибою — підтверджені мистецтвом факти, що в Дніпрі таки риба ловиться. Усе приготоване, щоб варити юшку в казанку, подібному до того, яким користувалися ще козаки й чумаки в мандрівках українськими степами, і відблиски вогню за вечірнім вікном, здається, ніби чуєш нічних комах і потріскування хмизу в багатті, й наче лоскоче ніздрі запах свіжої юшки, хоч її інгредієнти ще ось тут — на столі й над столом...

Володимир Кривенко малює почуття, що ними, виявляється, і досі повний світ. Дніпро, яким пам'ятаємо його з дитинства, ще з піонерських таборів, або пізніше, коли ракетою їздили вже у Ходорівський будинок творчості поблизу колишньої козацької столиці Трахтемирова, на картинах В. Кривенка величний і сильний. Художник придбав хату в селі Григорівка (нині Черкаська область), і стала вона для нього ще однією — літньою майстернею. Мов королівська резиденція, сповнена перлів, шовку, оксамиту й золотих і срібних скарбів, — оте його тимчасове помешкання. Бо саме такими здаються барви на полотнах митця, коли він пише вечори й ранки, небеса і хлюпотіння річки, і шелест листя на деревах, і трави на луках, і два стіжки, дбайливо приготовані господарем для худоби на зиму. Оце злиття людини з природою — найширше представлено в експозиції галереї. Схоже, нині Володимир Кривенко на-

дає перевагу саме пейзажній ліриці, і це особливо приваблює киян, чиє рідне місто з парку нелюдитовстосуми перетворюють на камінні джунглі.

Втім, як зізнався митець, він ніколи не підходить до мольберта, якщо втратив внутрішню рівновагу через події зовнішнього світу. Його свідоме завдання — бачити і відтворювати радість, яка попри все існує в світі. У радості людина розквітає душою, а відтак удосконалюється. Бо справедливо кажуть, що закохана людина стає такою, якою її замислив Бог.

Серед сюжетних картин художника в галереї “Шарм” є навдивовижу привабливі. Дівчинка вигулює, як звичайного цуцика, червоного пухнастого лиса. Хоч художник і запевняє, нібито доньчина дитяча любов до тварин підказала такий сюжет, з ним важко погодитися. Насправді, то янголятко сидить з вудкою чи грається з птахами й чотириногими, або дивиться телевизор біля мами. Янгол-вісник підказує дороги до світла, а во-

но розлите всюди, і блискітки його хлюпочуть то місячною, то сонячною доріжкою, то ховаються між пелюстками лілей на озерці поблизу Дніпра.

До речі, серед улюблених тем художника — лілеї, дивовижні квіти, схожі на ті, що їх обожнюють на Сході. Тисячопелюсткові лотоси і ця поєднаність тендітної порцеляни й п'яного запаху на сході сонця споріднені.

В. Кривенко малює не солідність і манірність, що на них часто збивають художників ці дивовижні рослини, а саме щедрість, яка вдосвіта розгортає пелюстки, а потім згортає до наступного дня, щоб розгорнути знову. Митець не нав'язує глядачеві своїх філософських поглядів, але вони є в його полотнах.

Іноді здається, ніби розкрита, як долоня, мушля стала палітрою для живописця, і саме з неї бере він перли-фарби, щоб змалювати небо чи воду. А насправді то чутлива душа відкриває на мольберті свою тріпотливу беззахисність і переливає через картину красу, доброту і радість у навколишній світ.

Спілкуватися з художником легко — на рівні думки. У картинах його — обов'язкова драматургія, і не обов'язкова зрима присутність людини, щоб скласти оповідь про тих, хто щойно вийшов за межі рами й залишив на столі квіти і келихи, і саму злагоду.

Ідеали Любові, Краси, Поваги існують між людьми і між Людиною та Природою. Персональна виставка В. Кривенка нагадала про це і зробила наше буття трохи щасливішим.

Ганна КОЗАЧЕНКО,
член правління Українського фонду культури

Багато людей в різні часи шукали Шамбалу. Ще більше допитливих збирають відомості про таємничий Тибет, щоб розширити власне уявлення про єдине у своїй розмаїтості людство. Згодом пошук переходить вище — у сфери високої духовності, адже прагнення усвідомити сенс перебування на Землі неодмінно виводить людський розум у вселенські простори надрелігійної свідомості. Надрелігійної, бо кожен народ, як і кожна особистість, іде до Першотворця власною дорогою. І якщо на перших етапах відчутні світоглядні відмінності, продиктовані традиціями, то в подальшому духовному розвитку їх дедалі менше. Просвітлені ніколи не суперничають між собою, а ніби доповнюють одне одного. Так, людина, озброєна не лише високою моральністю, а й знаннями про сутність релігійних і філософських поглядів інших, ніколи не впадатиме в гріх засудження. Адже поняття пізнати і любити можуть бути синонімами. І це — заповідь миру.

Для нашого розбурханого суспільства важливі Цирендоржівські читання, які відбулися вже вчетверте. Ця Міжнародна наукова конференція в Музеї мистецтв імені Богдана і Варвари Ханенків присвячена темі Тибетської цивілізації та кочовим народам Євразії, а саме культурним контактам. Серед основних організаторів — Товариство бурятської культури Києва і Київської області, Інститут сходоз-

навства НАН України ім. А. Кримського та Інститут філософії НАНУ ім. Г. Сковороди.

Грубезний том наукових доповідей і статей конференції можна було подивитися ще до її початку. Видання побачило світ завдяки меценатській підтримці (зокрема, родини засновника Товариства бурятської культури в Києві та Столичній області Рабдана Цирендоржєва, Посольства Російської Федерації в Україні й консула Монголії в Україні та інших приватних осіб). Левову частку витрат для цього ґрунтового видання і самої конференції взяло на себе Головне уп-

новити внутрішню ієрархію: спочатку дух, душа, потім тіло, а не навпаки. Втім, науковий аналіз історичних подій, фактів, явищ, які з Середньовіччя простежуються у стосунках між представниками різних народів нині, дає матеріал для глибоких роздумів про сучасний світ. Науковці жваво обговорювали доповідь відомого українського дипломата й вченого-сходознавця Ю. Кочубея. Саме він нагадав колегам і журналістам про теорію сутинки цивілізацій, створену в США, й міжнародний проект “Альянс цивілізацій”, який підтримували прогресивні представники багатьох країн — членів ООН.

Україна — батьківщина всесвітньо відомих вчених-сходознавців і релігійних подвижників, які розуміють, що ближній — це той, хто рухається з тобою в одному напрямку. В ЦНБ ім. Володимира Вернадського зберігається чимало цікавих матеріалів, які озвучили доповідачі на Цирендоржівських читаннях—2008, що підтверджують давні зв'язки між українцями і народами Сходу.

П'ять ювілейних дат наших видатних земляків-попередників випадає на 2008 рік. Вони, безперечно, раділи б, що розвивається сходознавча наука. Тож важливо, щоб збірник наукових статей четвертих Цирендоржівських читань “Тибетська цивілізація та кочові народи Євразії” потрапив до багатьох інших бібліотек, як до бібліотеки Музею мистецтв імені Богдана і Варвари Ханенків — музею, де кількома мовами лунали виступи, що розвіують темряву незнання.

НАУКОВІ ЗУСТРІЧІ У МУЗЕЇ МИСТЕЦТВ

равління у справах національностей та релігій Київської міської державної адміністрації.

Науковців різних країн, які зібралися в залі серед буддійських ікон східної частини колекції Музею мистецтв, вітав Надзвичайний і Повноважний Посол Республіки Казахстан в Україні й Молдові Амангельди Жумабаєв, академік Мирослав Попович (Київ) та Джангар Пюрвєєв (Москва), інші офіційні особи. Кожен виступ ніс золоте зерно думки, що осявала актуальність вивчення і створення мостів між Сходом і Заходом. Буддизм, особливо тибетський, на чільне місце ставить Учителя, духовного наставника, який допомагає людині здолати тваринну сутність і від-

МОСКОВСЬКА ПРЕМ'ЄРА «ХМЕЛЬНИЦЬКОГО»

Юрій БЕЗКРОВНИЙ

У Культурному центрі України в Москві відбувся творчий вечір, присвячений 80-річчю Національної кіностудії художніх фільмів ім. Олександра Довженка, під час якого було презентовано один із найкращих нових українських фільмів — “Богдан Зиновій Хмельницький”. З цієї нагоди до Центру завітали заступник директора Національної кіностудії художніх фільмів ім. Олександра Довженка Андрій Грушка й автор сценарію та режисер, народний артист України, лауреат Національної премії України ім. Тараса Шевченка Микола Машенко. Представляючи кінострічку, він сказав: “Я скучив за старим кіно, тому повернувся до нього в цій роботі”. Микола Машенко висловив подяку своїм учням і друзям за те, що вони прийшли на прем'єру.

Серед гостей Культурного центру — племінник Олександра Довженка Тарас Дудко, учень Довженка, кінорежисер Роллан Сергієнко та проректор із міжнародних зв'язків Всеросійського державного університету кінематографії ім. Сергія Герасимова Тетяна Старчак. Від гільдії акторів Московського будинку кіно режисера привітали заслужена артистка Росії Тетяна Митрушина, ар-

тистки Олена Костіна й Ірина Малишева.

Прозвучало багато щирих слів на адресу Миколи Машенка. Його учениця Олена Костіна, згадуючи колишню співпрацю з режисером, зокрема, сказала: “Микола Павлович відкрив для мене справжню Україну. Коли ми під Ужгородом знімали “Все перемагає любов”, саме в його картині я відчула всю колоритність і тепло української мови, неповторність української душі”.

Фільм Миколи Машенка “Богдан Зиновій Хмельницький” — помітна подія в українському кінематографі. Вітчизняному глядачеві надають можливість цілком по-сучасному поглянути на постать видатного українського державника Богдана Хмельницького. Захоплені й талановито витворені образи, майстерно виписані характери головних героїв, глибоконастроєва музика композитора Михайла Чембержі, грандіозні батальні сцени — все це здатне залишити помітний слід у душі кожного глядача.

Показом цієї стрічки Культурний центр України продовжив довготерміновий проект “Українське кіно”, в рамках якого щороку відбуваються прем'єри найзнаковіших фільмів українського кінематографу. Насамперед потрібно згадати роботи Вадима та Юрія Іллєнків, Роллана Сергієнка, Бориса Савченка, Олеса Саніна, Ірини Бонітенко, Наталки Фіщич. Крім того, у Центрі проходять зустрічі Клубу шанувальників українського кіно та дні українського кіно, які викликають значну зацікавленість москвичів.

ПРЕМ'ЄРИ СЕЗОНУ

Георгій ЛУК'ЯНЧУК
Фото Олесь ДМИТРЕНКА

У Києві завершився 19-й Міжнародний фестиваль “Київ-Музик фест-2008”, який проходив протягом тижня в найкращих залах столиці. Успіхом цього річного фестивалю організатори завдячують фінансуванню Міністерства культури і туризму України. Тож вдалося презентувати серію хороших концертів у виконанні хорів “Київ”,

“Хрещатик”, “Благовіст”, капели “Думка”, а також дитячих, юнацьких і змішаних хорів “Дзвіночок”, “Веснівка”, “Дитяча опера” та хору хлопчиків і юнаків ім. Л. Ревуцького. Концерт присвятили 1020-річчю хрещення Руси-України, 900-річчю Михайлівського Золотоверхого собору та 75-річчю Голодомору 1932—1933 років.

Серед інших прем'єр сезону шанувальники класики змогли насолодитися новими творами сучасних українських авторів: Євгена Станковича, Мислава Скорика, Валентина Сильвестрова у виконанні “Київської камерати” (солістки Богдана Півненко — скрипка, Богдана Стельмашенко — флейта), Симфонічного оркестру Національної філармонії на чолі з Миколою Дядюрою та блискучими солістами Ніною Матвієнко й Валерієм Буймістером, а також струнного квартету “POST SCRIPTUM”.

Особливо порадувала всіх Богдана Півненко, в талановитих руках якої співала одна з найкращих скрипок світу — інструмент роботи італійця Гварнері, який спеціально привезли до Києва на цього річний “Музик фест”.

Почінували неокласики побували на концертах камерних ан-

самблів “Нова музика в Україні” (художній керівник і диригент Володимир Рунчак), “Рикошет” (мистецький керівник Сергій Пілютиков, диригент Вікторія Радюк) та “Nostri temporis”.

У виконанні “Нової музики в Україні” прозвучали твори Фараджа Караєва, Христіана Генкінга, Арнольда Шенберга, Бенджаміна Юсупова, Івана Небесного та Володимира Рунчака. До речі, твори Рунчака на біблійні теми “Труби Єрихону” у виконанні студентів (!) Національної музичної академії з класу професора Миколи Баланка та “Отче наш” на англійський канонічний текст у виконанні оригінальної азербайджанської співачки Фаріди Мамедової можуть стати шедеврами світового значення.

Ансамбль нової музики “Рикошет” під диригуванням Вікторії Радюк в рамках Музичних діалогів “Україна — Японія” ознайомив слухачів із творчістю сучасних японських композиторів Рюїчі Горікоші, Ютака Такагаші, Шін Сато, які поєднали високопрофесійний європейський авангард зі східними мотивами, а також з творчістю вітчизняних композиторів-авангардистів Алли Загайкевич, Олега Безбородька, Сергія Пілютикова.

ХІП-ХОП — У МАСИ

Іван ОЛІЙНИК,
директор КНУ ім. Т. Шевченка

Відбувся фінал всеукраїнського хіп-хоп-фестивалю “Парламент 2”. Фестиваль прагне виявити і просувати молодих талановитих виконавців, які через матеріальну скруту не мають змоги донести свою творчість до загалу. Саме для ентузіастів, яких не зламає жодна бюрократична машина, і започаткували фестиваль, що відбувається в Україні вже вдруге. Організатори зазначили: “Наш фестиваль розвивається незалежно від рамок і стандартів, він передусім виявляє талант виконавця”.

Фіналу передували відбіркові концерти у п'яти містах України: Києві, Дніпропетровську, Харкові, Кривому Розі та Запоріжжі. До участі в них компетентне журі підбрало по 12 команд.

Вже на стадії напівфіналів за-

вирували пристрасті. Величезна кількість недооцінених засумнівалася в об'єктивності суддівства. Але завжди є переможці й переможені. Попри це кожне місто делегувало по три представники на фінал у Києві.

У концертному залі “Бінго” колективи презентували власну творчість, намагаючись виокремитись оригінальною манерою виконання, нетрадиційним музичним оформленням, чудернацькими костюмами. Рівень українських виконавців віддзеркалював настрої авангардної молоді: цілеспрямованість, експериментальність, експресивність, подекуди приглушені мотиви нової поезії. Того вечора зі сцени лунала українська, англійська, російська мови, хоч і було помітно, що українськомовних колективів небагато і, можливо, доцільно створити для представників українського слова окрему номінацію.

Журі, що складалося з відомих в андеграундних колах персон, оголосило переможців з Харкова і Кривого Рогу. Київські групи, попри прогнози, до списку не потрапили.

На завершення слухали “Diezel & Новий Союз” та “Каста”. В залі не було де яблуку впасти, й ексклюзивна програма київського колективу та програма з нового альбому гостей з Ростова викликала шалений сплеск емоцій. Всі співали разом з виконавцями.

Фестиваль закінчився, але буде продовження — наступного року на “Парламенті 3”.

ФЕНОМЕН УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Андрій ЛОЗОВИЙ

Esthetic education — естетична освіта, естетичне виховання, тобто важливий аспект виховання загалом. Тим більше, що естетика часто долає прагматичні плюси своєю містифікованою силою.

“Шукай краси, добра шукай! Вони є все, вони є всюди. Не йди в чужий за ними край, Найперш знайди їх в своїй груді...” — писав Іван Франко й, поза сумнівами, мав рацію.

Один з аспектів естетичного виховання — високоякісна музика. Гурт із символічною назвою “Esthetic Education” — чудовий приклад для прийдешніх поколінь. Вони здійснили у Києві перформенс принципово нового формату на теренах нашої держави — “Артефакт”.

Довідка: “Esthetic Education” — українська група з інтернаціональним складом, яку створили 2004 року екс-учасники рок-групи “Океан Ельзи” Юрій Хусточка (бас-гітара), Дмитро Шуров (клавішні) і бельгійський режисер та фотограф з Лондона Луї Франк (вокал). Нині в ансамблі грають також Ілля Галушко (гітара) й Андрій Надольський (ударні). На великому екрані перед сце-

ною до виступу транслювали малюнки, які публіка надіслала організаторам, адже запрошення на концерт можна було отримати, обмінявши на твір образотворчого мистецтва. Затримавшись на дві з половиною години, з'явилися музиканти, зіграли спочатку вже вподобані слухачами “Lift it Higher” та “With you”, потім кілька нових пісень, вставивши в них мегахіт “Mas-hine”. Спецфекти зачаровували глядачів, бо над перформенсом працювали найкращі програмісти України. Згідно з концепцією концерту, друга частина дійства була певною мірою депресивною й меланхолійною, бо музиканти зіграли кілька пісень з другого студійного альбому “Werewolf”, напрочуд сумного й ліричного.

Якщо характеризувати подію одним словом, то можна сказати лиш захоплене “яскрава”. Глядачі з насолодою аплодували, танцювали й підспівували.

“Estetic”и не раз практикували своєрідні перетворення концерту на незвичний захід. Згадаймо бодай презентацію платівки “Live at the ring” на боксерському ринзі, чи представлення широкому загалу альбому “Werewolf” просто неба у

Зеленому театрі, місці з доволі містичною репутацією (де Луї Франк заспів дуетом з українською оперною співачкою Тетяною Кульчицькою, а музику супроводжував ефектний “театр тіней” від Віктора Придувалова), чи кіноконцерт “Антенa”, під час якого музиканти грали на тлі трансльованого фільму аргентинського метра німого кіно Естебана Саніро “La Antena”, тож два одночасних дійства виявилися гармонійними; чи “Indian Five O' Clock”, коли “Esthetic Education”, шойно повернувшись з Індії, пригощали прихильників тамтешніми солодощами, чаєм та напоем массала...

Але всі ці шоу не справляють враження ширми задля популяризації не особливо якісної музики. Це насправді сильна музика, сприйняття якої стає цікавішим у незвичайній

ситуації. П'ятеро талановитих юнаків викладаються на всі сто, а емоційний контакт із глядачем зачіпає за живе душевні глибини кожного.

Між тим про концерт “Артефакт” деякі засоби масової інформації оприлюднили чимало негативу через проблеми організаційного характеру. Однак не варто так відгукуватися про гурт, що посправжньому любить слухача та вмє його дивувати. Негаразди, які спричинили організатори і спонсори, не повинні шкодити мистецтву.

“Esthetic Education” — український гурт, а на мій погляд, навіть більше — феномен в українській культурі.

Дивно замислюватися всерйоз про те, що в одного з найліпших українських гуртів вокаліст не українець. Ознак українськості у репертуарі колективу чимало: викорис-

тання українських народних інструментів (до прикладу, гуцульської волики “коза-дуда” у пісні “Unbelieveable”), що стала саундтреком відомого фільму Алана Бадоева “OrANGELove”), виконання вічного шедевр “Гуцулка Ксеня” (я чув цю пісню у різному виконанні, “Esthetic Education” зробили одне з найкращих її аранжувань), віртуозно зіграний Дмитром Шуровим на роялі у пісні “Shedry Shedryk” мотив із “Щедрика” Миколи Лисенка, який написав музичний твір на основі української щедрівки. Слухаючи цей гурт, серцем відчуваєш щось дуже українське, бо відбувається абсолютний культурологічний контакт. Передовсім це простежується у ліричних піснях, доволі меланхолійних, які нагадують мінорі українські народні пісні.

До слова, кумедно було спостерігати, як під час кіноконцерту “Антенa”, представляючи задоволеній публіці музикантів, Луї Франк наостанок згадав і себе: “Вокал — Лук'ян Франко!”

P.S.: Одна моя знайома, яка навчається у Литві, приїхавши на Батьківщину, розповіла, що в тій країні “Esthetic Education” — дуже популярний гурт, а на афішах напередодні їхніх концертів традиційно пишуть “UA”. Тож колектив, маючи успіх у Європі, пишається своїм українським корінням.

ДОСТЕМЕННІСТЬ І ЩИРІСТЬ

Віктор ГРАБОВСЬКИЙ

Здавалося б, що нового можна сказати про таких широкознаних і улюблених письменників, як Василь Земляк, Віктор Близнець, Григорій Тютюнник, Василь Симоненко? У тім і річ, що Анатолій Шевченко знайшов для цього не лише потрібні, людяні слова, а й пригадав яскраві, справді цікаві подробиці зі своїх зустрічей, розмов, спільних справ з багатьма іншими особистостями, відомими й значущими у новітній нашій історії та в літературі.

Ось до прикладу: “Свою біду, що його спіткала, він ніколи не поставив вище за біду інших людей — тих, з якими жив в одному часі, й тих, що жили задовго до нього. І мислив, і відчував він уже історично — і тому сумував над долею Джонатана Свіфта, страждав з тими, що залишилися після Троянської війни, з Дон Кіхотом ходив воювати з вітряками, з Тарасом Шевченком карався в казахських пісках, а з дядьком Миколою їв трудний сніданок і вчився любові — любити людей і дбати, щоб жилося їм краще”.

Так можна говорити лише про того, про кого знаєш усе, хто нічого не таїв ані від автора, ні од світу. “І саме звідси, — продовжує А. Шевченко, — з оцього широкого погляду на людське буття починається сповнена високої трагедійності мужність поета. Знаючи, що вже не довго топтати йому ряст, він скаже у вірші “Осінь”: *“Така золота, що нема зупину, //Така буйна — нема вороття. //В останніх коників, що завтра загинуть, //Учуся ставлення до життя”*.

Це про Леоніда Кисельова, що відійшов у кращий світ зовсім юним. Але не менш проникливо, щиро сказано й про всіх інших персонажів книжки “Треба Вкраїни”, тих, яких не поминув увагою автор.

Ніхто й справді не скаже тепліше, вичерпніше про них, аніж той, хто впродовж тривалих літ був їхнім другом, редактором і радником. У цьому випадку книжка Анатолія Шевченка — незамінний документ високої мистецької вартості. Адже достеменність і щирість — найбільший капітал мемуаристики.

Не менш, а може, й більш значущими видаються також інвективи автора, присвячені демократичним перетворенням суспільства. Особливо болить йому повальне зросійщення, що не просто триває — зростає у суверенній Україні. Шевченко не хникає з цього приводу, а гнівається — так, як і мусить чинити митець, який у здачі інформаційного простору країни вбачає зраду національних інтересів передусім теперішньої демократичної влади. Гнівається сам і закликає до гніву читача, який мусить знати, що з 1926 до 1989 року російське населення збільшилося в Україні майже на дев’ять мільйонів, тобто учетверо, а українське — лише в півтора рази. І нам ще закидають у надмірності уваги до цих реалій!

Аби дестабілізувати, морально зруйнувати навіть у фольклорі неподільну Вкраїну, вороги нашої нації витягли з небуття так зване політичне русинство. Хоч усьому світові добре відомо, що жодного стосунку Московське царство до Русі з центром у Києві не має, що назва Росія з’явилася за Петра І спеціальним указом, політична, спекулятивна метушня довкола давно з’ясованого питання не припиняється. Автор наводить фрагмент підсумкового документа, який оплатила Москва: “Поглиблено вивчати й оприлюднювати наукові докази, які свідчать, що Карпатська Русь є колискою східної православної цивілізації, до якої належать Україна, Росія і Білорусь”. Мало, виявляється, імперіалістам київської колиски — вигадали ще й закарпатську.

З великим боєм говорить А. Шевченко про занедбання державним чиновництвом державного статусу нашої рідної мови в розділі “Облога. Триптих з епілогом”. І як не відгукнутися на цей праведний біль? Як не розділити його справедливого гніву? Погляньмо правді в очі: в Україні ще ніколи не було такого засилля російськомовних видань ганебного ґатунку, що від пропаганди сексуальних змагань і чорної маґії дуже легко перекидають місточки до політичних спекуляцій, а то й шантажу — через поширення пліток, домислів, чорного піару. Хто ж, як не митці, зобов’язані подати голос проти вульгаризації свободи слова? Хіба політики не усвідомлюють, до чого може призвести всюдозволеність, аморальність на різних суспільних щаблях?

Не бути байдужими до спільного лиха закликає нова публіцистична книжка Анатолія Шевченка.

ВІДЗНАКА СІВЕРСЬКОЇ ЗЕМЛІ

Петро АНТОНЕНКО

Фото автора

Заснована на зорі Незалежності, на початку 90-х, найвища літературно-мистецька відзнака Чернігівщини давно набула всеукраїнського масштабу.

За понад півтора десятиліття премією відзначено не лише знаних літераторів, митців, журналістів, творчі колективи Сіверської землі. Лауреатами стали столичні письменники: голова Київської організації НСПУ, головний редактор журналу “Київ” Віктор Баранов, виконавчий директор Ліги українських меценатів Михайло Слабошпицький, поетеса Світлана Короненко, літературознавець Михайлина Коцюбинська. Щойно премією імені Михайла Коцюбинського нагороджено патріарха української літератури Анатолія Дімарова.

Сімнадцяте вручення престижної премії відбулося, як завжди, в день народження Михайла Коцюбинського. За традицією, учасники урочистостей поклали квіти до могил письменника та його дружини Віри Устимівни на мальовничій Болдиній горі в Чернігові. Церемонія вручення відбулася в затиш-

ному залі Чернігівського літературно-меморіального музею Михайла Коцюбинського.

До присудження премії, яку свого часу заснували Музей та обласне відділення Українського фонду культури, долучилась обласна державна адміністрація. Лауреати, окрім пам’ятної медалі та диплома, отримують грошову винагороду. Це не зайве в наш час, щоб підтримати творчих людей. Книжки лауреатів премії обласна адміністрація видає за кошти місцевого бюджету в серії видань літератури Сіверського краю.

Цього року в номінації художньої літератури лауреатом став поет Дмитро Іванов, головний редактор чернігівської газети “Гарт”, однієї з найтиражніших релігійних газет України.

На знімку: столичні й чернігівські лауреати премії імені Михайла Коцюбинського на подвір’ї музею, перед меморіальним будинком, де жив класик. Сидять: Анатолій Дімаров, чернігівська письменниця Ганна Арсенич-Баран; стоять: заслужений артист України Володимир Банюк, Віктор Баранов, директор музею, правнук письменника Ігор Коцюбинський.

Іван Дзюба

Ірина МОЛЧАНОВА,
член НСЖУ,
голова Маріупольського Союзу українок

Надзвичайна, надлюдська працездатність — перша ознака геніальності. Трапляються поодинокі випадки, коли Матінка-Природа, скупо наділяючи талантами багатьох людей, раптом виливає на когось всі щедроти своїх надбань.

“90 % праці + 10 % таланту — ось формула успіху”, — скромно кажуть справжні трударі-генії.

Розуміти грамоту Іванко почав п’ятирічним і відтоді читав газети дорослим, коли ті, стомлені, поверталися з роботи. Навчався у школі легко, завжди був відмінником, медалістом, пізніше вступив до Сталінського пе-

ВИДАТНИЙ ДОНЕЧЧАНИН

дагогічного інституту (тепер Донецького) на факультет російської філології.

Захистивши диплом, молодий філолог вступає до аспірантури в Київський інститут літератури та водночас стає завідувачем відділу критики в журналі “Вітчизна”, який тоді редагував Павло Загребельний. Здавалося, немає книжки чи збірки віршів, якої не прочитав би Іван Михайлович. На всі твори він друкує чесні прискіпливі відгуки. 1959 року талановитого критика приймають до Спілки письменників України. 1961 року П. Загребельного призначили редактором газети “Літературна Україна”. Іван Дзюба співпрацює і там.

Якось непомітно уважний, безкомпромісний та вимогливий критик стає центром літературної молоді столиці й не лише її. 1963 рік літератори назвали “Львівські гас-тролі”, коли троє юних киян Микола Вінграновський, Іван Дзюба та Іван Драч поїхали підкоряти Галицьку столицю — Львів. Там вони не лише зустрічалися з місцевими поетами, давали поради прозаїку Романові Іваничуку, а й усі знайшли собі дружин.

1965 року з’явилася надрукована на машинці праця “Націоналізм чи русифікація?”, яка на сотнях фактів та цитатах із К. Маркса і В. Леніна доводила: те, що відбувається на теренах України з утиском української мови, зовсім не відповідає ленінській політиці дружби народів і повинно бути змінено. Цю працю (понад 100 сторінок) Іван Дзюба написав дуже швидко у вільний від роботи час і власноруч направив до ЦК КПУ і до ЦК КПРС. Водночас робота потрапила за кордон. Її почали підпільно видавати у багатьох

країнах соціалістичного табору, поширювали в Україні десятки людей, охочих до змін у радянському суспільстві. Наслідки не припустили себе чекати. З одного боку, Дзюбою зацікавився КДБ. З другого — цілі інститути марксизму-ленізму працювали над спростуванням “Націоналізму чи русифікації?”, оскільки про дослід трубили всі закордонні “голоси” і нічого не могли вдіяти, бо факти — річ непереборна! Тож Дзюбу виключили зі Спілки письменників і заарештували. В тюрмі у нього загострився туберкульоз.

Звільненого із в’язниці критика не хотіла брати на роботу жодна організація, але треба було працювати, бо в сім’ї підросла донечка. Так-сяк влаштувався на авіаційний завод, де вуха закладало від децибелів, і працював там багато років, не припиняючи літературної діяльності. Зокрема створив словесні портрети майже всіх видатних літераторів із радянських республік. 1981-го Дзюбу нарешті повністю реабілітували. Невдовзі його відзначили Державною премією імені Тараса Шевченка, він став академіком Національної академії наук України. З 1992 до 2002 — головний редактор журналу “Сучасність”, протягом 1992—1994 років — міністр культури України. Пізніше — голова Комітету з Національної премії України ім. Тараса Шевченка.

2006 року весь прогресивний світ, без перебільшення, вітав видатного українця з 75-річним ювілеєм. Але Іван Михайлович не відчуває тягаря років. За редакцією Івана Дзюби вийшло академічне видання творів Т. Шевченка та друкують Енциклопедію су-

часної України. Вихід великої праці “Тарас Шевченко” вперше показав постать українського пророка не лише у контексті європейської, а й світової культури. Зокрема автор порівняв його із засновником США президентом Джорджем Вашингтоном, книжка стала новим словом у сучасному шевченкознавстві. Публіцистичні статті останніх років зібрали під обкладинкою збірки “Порнократія на марші”, де з неперевершеним сарказмом та гумором славетний правозахисник захищає право української мови та держави на незалежне існування і дає відсіч лукавим опонентам.

Степовий Донецький край, безумовно, може пишатися тим, що народив Івана Михайловича Дзюбу — постать світового масштабу. А видатний донецчанин Дзюба своєю біографією переконливо доводить глибоке українське коріння в Приазов’ї.

АНОНС

29 жовтня о 17 годині у Великій студії концертно-студійного комплексу Національної радіокомпанії України (станція метро “Кловська”, вулиця Леоніда Первомайського, 5-а) у рамках прямоєфірної передачі “Радіо “Культура” представляє” відбудеться програма “Тріумф і загадка Марії Башкирцевої” (до 150-річчя з дня народження).

У програмі — презентація книжки М. Слабошпицького “Марія Башкирцева”. До участі запрошені заступник міністра культури і туризму Ольга Бенч, народна артистка України Тамара Стратієнко, письменники Петро Перебийніс і Віктор Баранов.

Ведучий — лауреат Національної премії України ім. Т. Шевченка письменник Михайло Слабошпицький.

СЛОВО ПРОСВІТИ

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ПЕРЕДПЛАТА-2009

Дорогі читачі!
Розпочалася передплата на Всеукраїнський просвітянський культурологічний тижневик “Слово Просвіти” на 2009 рік (поштовий індекс — 30617, 67-ма сторінка в “Каталозі”).

Передплату приймають усі відділення “Укрпошти” до 10 грудня — в селах і райцентрах, до 15 грудня — в обласних містах і столиці.

Вартість передплати разом із поштовими витратами:

на рік — 45 грн 89 коп.;
на півроку — 23 грн 42 коп.;
на 3 місяці — 12 грн 36 коп.;
на 1 місяць — 4 грн 27 коп.

Постійні читачі нашого тижневика пере-свідчилися, що на його шпальтах — актуальні публікації на мовну тематику, унікальні історичні розвідки, ексклюзивні інтерв'ю, безкомпромісні журналістські розслідування гострих ситуацій, широко висвітлюється молодіжна музика і концертна діяльність провідних митців України, вирає всіма барвами художня палітра майстрів пензля... Наступного року Ви, дорогі читачі, матимете можливість вести діалог із тими, хто живе Україною і для України, обстоювати разом з нами національні цінності.

Передплатіть “Слово Просвіти” самі та заігуйте зробити це Ваших друзів, сусідів, учителів, бібліотекарів, усіх небайдужих до української справи! Разом переможемо!

АНОНС

НА СТРУНАХ ОСЕНІ

Седнівські молодіці

На

На “гору високою” повернувся Леонід Глібов

Почесні гості Седнівського свята

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Валентина ДАВИДЕНКО

Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова),
Ярема ГОЯН,
Павло МОВЧАН,
Олександр ПОНОМАРІВ,
Іван ЮЩУК

Перший заступник
головного редактора
Ніна ГНАТЮК
279-49-47

Заступник головного редактора
Петро АНТОНЕНКО
279-49-47

Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Відділ літератури
Уляна ГЛІБЧУК
270-55-57

Відділ мови
Святослав МІЗЕРНЮК
279-39-55

Відділ просвітницької роботи
Надія КИР'ЯН
270-55-57

Відділ коректури
Олена ШУЛЬГА
278-63-69

Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Олег БЕССЬКИЙ
278-63-69

Інтернет-редактор
Євген БУКЕТ
279-39-55

Черговий редактор
Святослав МІЗЕРНЮК

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org.ua

Видруковано з готових
фотоформ на комбінаті
“Преса України” у середу.
Зам. № 3301242
Наклад — 25000

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.
Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.

Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Просвіти”
обов'язкове.

Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617
Передплатна ціна, враховуючи
поштові послуги:
на місяць — 3,94 грн.
на 3 місяці — 11,32 грн.
на 6 місяців — 21,64 грн.

ЮЩЕНКО ПОНОВИВ РОБОТУ ПАРЛАМЕНТУ

Президент України Віктор Ющенко підписав Указ про поновлення роботи парламенту, щоб надати можливість Верховній Раді ухвалити антикризові закони. Про це глава держави сказав у заяві для преси.

В. Ющенко наголосив, що з огляду на те, що дії БЮТ і уряду унеможливили проведення виборів 7 грудня, РНБО ухвалила рішення визнати таку політику неприйнятною. За словами В. Ющенка, на основі цього рішення він підписав Указ про відновлення роботи Верховної Ради на кілька днів. За цей час парламент має ухвалити низку антикризових законів.

Також Президент переніс дату виборів з 7 на 14 грудня 2008 року.

Президент підкреслив, що хоче, аби протягом двох робочих днів Верховна Рада ухвалила потрібні для дострокових виборів рішення. Зокрема, йдеться про нормалізацію роботи ЦВК, а також фінансування дострокових виборів.

Інф.

ПРОФАНАЦІЯ «ТРЕТЬОЇ СИЛИ»?

Володимир ФЕРЕНЦ,
м. Івано-Франківськ

Потреба в новій політичній силі існує в Україні давно. Українську теорему доведено: шляхом поступової концентрації сформувати державницьку, вільну від постколоніального вірусу політичну організацію неможливо. А тепер занадто пізно створювати таку організацію — її ніхто не фінансуватиме, не візьметься із симпатії “розкручувати” жодне популярне видання чи телеканал. Державники опинились у меншості й причаїлись між рядових “кнопкодавів”, тож яка з них користь?

А чому ЗМІ називають очікувану силу третьою? Правильно називати її другою, адже часті парламентські кризи свідчать про те, що осі “опозиція-більшість” нема. Отже, друга чи то пак третя сила станеться як зміна поколінь політиків непомітно.

Здібна молодь вмє користуватися перевагою, але досконало не афішує власної позиції. Непокій поширення серед молоді прагматичного цинізму, компромісів із сумлінням. Молоді бачать цинізм скоробогатків і відвертих супротивників української державності, а на противагу — безпорадність щирих і бідних патріотів.

Амбітна молодь намагається впливати на поверхню суспільства, яке прирекли на боротьбу з бідністю. Вона вливається у владу спочатку на третій, потім на других ролях, а далі готується стати “новою силою”.

Молоді політики відчувають момент успіху, вчаться швидше, ніж це можуть досягнути теперішні парламентарі.

Розумніші з чинних політиків відчувають небезпеку — гряде справжня українська нова сила, яка швидко припинить розкол країни, витіснить постколоніальну політику разом з мастодонтами “п’ятих колон”, наведе лад в інформаційному просторі держави і встановить верховенство українських національних інтересів.

У зміні поколінь політиків є небезпечний момент, коли можлива підміна прогресивного процесу омолодження ціннічною імітацією, зорієнтованою на формування держави-території, а не держави — сильного учасника світових процесів. На майбутніх виборах неодмінно побачимо молоду силу і водночас фальшивку-імітацію. Спробуємо її розпізнати, адже всі ми — майже професійні українські виборці!

Петро АНТОНЕНКО

Менше року проіснувала Верховна Рада, обрана на позачергових парламентських виборах і покинана нібито “покінчити з політичною корупцією”. Не станемо витрачати час на з’ясування, хто винен, що у нас третій рік поспіль парламентські вибори. Залишимо це на совісті основних політичних сил, які достатньо говорять, обвинувачуючи одна одну, і це вже частина нової виборчої кампанії.

Що ж далі? Знову фаза правового нігілізму — наслідок вкрай низького рівня демократії суспільства. Правовий, чи радше, безправовий туман довкола розпуску парламенту і призначення виборів, схоже, створюють умисне, щоб ухвалювати так звані політичні рішення — за цим терміном, доволі популярним у нашій політиці, часто криється звичайний правовий дерибан.

Чимало політиків, представників громадськості сумніваються в доцільності та в правовому підґрунті розпуску парламенту й нових виборів. Дискусійна була вже сама дата відліку 30-ти днів без коаліції: рахувати від дня голосування фракції НУ-НС про вихід з неї чи від 16 вересня, коли про розпад коаліції було оголошено у Верховній Раді? Ще більша колізія — конституційне положення, що парламент, обраний на позачергових виборах, не можна розпускати протягом року. Секретаріат Президента датою відліку визначає 30 вересня 2007 року, день виборів. Але так само резонно вести відлік з дня реєстрації нових депутатів. А фракція БЮТ заявила, що такою датою слід вважати 23 листопада — початок роботи парламенту VI скликання.

Ще складніше питання, чи правомочна, чи існує Верховна Рада VI скликання після 10 жовтня ц.р. — дати оприлюднення Указу Президента про розпуск. Глава держави стверджує, що не існує, опоненти — протилежне, обґрунтовуючи статтею 92 Конституції України, яка чітко проголошує: попередній парламент припиняє повноваження в день початку роботи новообраного. Це принцип безперервності влади.

Ці питання прозвучали на прес-конференціях, присвячених розпуску парламенту й оголошен-

Петро КЕРЕЗ

Біда з нашою українською “агротехнікою”. У місті її ніби не знають, у селі вже й забули. А тут що не осінь — недорід! Особливо на парламентському “полі”. Ще з кучмівського “озимого покоління” не повелося з насіннєвим фондом — і досі... Вже й змішували сорти (тьху! партії й партійки в блоки), а воно як залягло... Ні в стебло, ні в колосок! Ні державі, ні людям!

Вже й сусіди нашого гармидеру не витримують: чому ви постійно тлумитеся (вибори за виборами!) на тому полі? Затовчте його на долівку! А “агроном” безпеляційно: збирай і пересейвай! Йому пояснюють, що хай на пні вже так і доконає, бо з цим “насінням” врожаю не дочекаєшся. Але він вчений, на рахівниці кидає: на полі важливий процес, і сусіди не звинувачуватимуть, що сидимо й тільки руками... собі в кишеню.

Сміливіші у нашій оселі обзиваються: ви ж обіцяли не сіяти, а “садити”... А які претензії й до кого?! Спроби ж були. Майже як у північних сусідів: тамтешній “агроном” у чисту селекцію вдався, щоб крикунам писок заткнути. Почав (і закінчив!) районувати сорт “ходорковських” з одного “висадка”. Ми ж пішли далі, не заспокоїлися. Щоправда, “колеснікова” викопали завчасу, не вит-

«ТАНЦІ НА КОНСТИТУЦІЇ»

Так громадськість розцінює розпуск парламенту і “чергові позачергові” вибори

ню нових виборів, де окрім сумнівного правового підґрунтя, представники громадськості висловлювали думку, що “чергові позачергові” вибори не на часі. Про це заявили на прес-конференції в УНІАН представники деяких правозахисних організацій України,

ція не потрібна, йтися може лише про коаліцію політичну. І справді, після призначення парламентом уряду всі подальші голосування відбуваються незалежно від того, чи голосує коаліція, чи фракції, чи депутати індивідуально. Всі ці голосування чинні. Також у жодному ра-

лише витрачання майже півмільярда державних коштів на виборчу кампанію, а й призупинення бюджетного процесу на наступний рік, гальмування чорнобильських програм, фінансування яких сподівалися бодай на кінець року. На прес-конференції повідомили, що й так майже в усіх аспектах фінансування ліквідації наслідків чорнобильської катастрофи недостатнє. Досить сказати, що на третьому десятиріччі років після трагедії 42 тисячі сімей чорнобильців (з них 15 тисяч родин інвалідів) чекають на поліпшення житлових умов, хоч це питання держава мала б розв’язати давно. На ті 69 мільйонів гривень, які виділяють на рік, житлову проблему чорнобильців розв’язують приблизно через... 250 років. Ненабагато ліпше з медичним забезпеченням чорнобильців, іншими соціальними гарантіями. Ситуація трохи поліпшилася цього року. Але є побоювання, що чергова політична конфронтація зведе це на нівець.

Значний інтерес викликала й прес-конференція першого президента України Леоніда Кравчука. Від імені Ради старійшин він висловив стурбованість тим, що наші політичні сили не здатні до компромісу, консолідації довкола державних інтересів. Натомість демонструють нехтування законами, повний правовий нігілізм. Все це Кравчук образно назвав “танцями на Конституції”. До речі, він заявив, що парламент правочинний, оскільки діє не лише протягом двох місяців виборчої кампанії, а й до дня відкриття першої сесії нового парламенту. “Все це чітко мав би розтлумачити Конституційний Суд України, якби він був справжнім судом, а не таким, яким є”, — заявив Кравчук.

Підтвердження того, яка у нас судовая система, на якому рівні повага до права і закону, ми всі побачили під час судових баталій довкола розпуску парламенту. Чи дадуть майбутні вибори головне — повагу до закону і норм демократії?

зокрема “Української правозахисної фундації”, Українського юридичного товариства, Міжнародного комітету захисту прав людини, Міжнародної організації “Демократія проти корупції”. Вони звернулися до Президента України з пропозицією скасувати Указ про розпуск парламенту і нові вибори. Мотивація правозахисників: нові вибори поглинуть чималі державні кошти і за умов правового нігілізму, недосконалого виборчого законодавства не сприятимуть зміцненню демократії в Україні.

Представник Українського юридичного товариства Микола Сірий, зокрема наголосив, що крім вже згаданих правових колізій, розпуск парламенту незаконний через “розпад коаліції”, оскільки юридично існування коаліції вже не обов’язкове. Тобто основна функція коаліції — формування виконавчої влади, насамперед уряду. Після цього юридично жодна коалі-

зі не можна допускати, щоб доля парламенту залежала від кількох десятків депутатів, які раптом вирішили вийти з коаліції (як це було з НУ-НС). Тобто 40 депутатів з 450 вирішили долю парламенту VI скликання. На глибоке переконання юриста, глава держави і його Секретаріат дуже розширено трактують так званий розпад коаліції як причину розпуску парламенту.

Не меншу стурбованість черговою виборіадою висловили на прес-конференції кілька чорнобильських організацій: Міжнародний благодійний фонд “Діти Чорнобиля за виживання”, “Всеукраїнська Чорнобильська спілка інвалідів МБС”, Міжнародна асоціація “SOS Чорнобиль”, Всеукраїнське об’єднання інвалідів-чорнобильців “Відродження України”. Вони оприлюднили Звернення до Президента, в якому пропонують не втягуватися в нові вибори й наводять серйозні аргументи. Це не

ПОЛІТИЧНИЙ НЕДОРІД

римає суворого клімату, нині до таких умов акліматизовують сорт “рудьковський”, шойно привезли з Швейцарії елітний “волконський”... Але не лише міністру внутрішніх справ, а й навіть учневі аграрного коледжу зрозуміло, що не такими “висадками” селекцію слід розвивати. І не з такою “агротехнікою”. Якби “посадили” квадратно-гніздовим способом хоч би в кількох областях. По-перше, на майбутнє парламентську “сівалку” не забивало б, по-друге, ливні полегшало б, по-третє, людям розвидніло б на другому краю поля...

А оптимісти — за своє! Мовляв, що вже виросло, з тим треба жити. У “кухарки” і з висівками хліб виходив. Головне — рецептура, і щоб усе витримувалося за годинником. Зрештою, всі свідки, коли любі друзі “агронома” грюкали й дверима, й по лаві, не давали тісту сходити.

У насіннєвій “інспекції” (чи ба канцелярії “агронома”!) теж уболівають за врожай... Щоправда, свій. Для них авторитетів немає ні серед чужих, ні серед своїх. А риторика! “Зрада національних інтересів”, ГКЧП... Ось як про соратників і хрещених батьків “аг-

ронома” (представників партій зі складу блоку “Наша Україна — Народна Самооборона”). Дарма що разом сіяли, збирали, молотили... Цитуємо головного “інспектора”: “...перед телекамерами постали маленькі вожді віртуальних партій, які вже давно не є самостійними гравцями на політичній арені країни. Хто посмів пискнути, що біда — це наш “агроном”, а дві біди — це його “інспекція”?! ”

Нема булочок, не треба й “кухарки”! — серйозне резюме канцелярії. Біло-блакитні прагматики ніби заодно, бо “кухарка” їм теж не любя, але й своє на меті: нам з ким не сіяти, а врожай має бути наш! Мудрагелі теж з носа рецептів не виколупують, вони достеменно знають, який “пиріг” (чи литвин?!) потрібен народові, власне, чим засівати парламентське “поле”.

А червоні агітатори звично у мегафон: до французьких булочок нам як до неба! Спершу народів слід повернути фуфайки і кирзачки, кілька голодоморів, а потім — “гулаги” для дисципліни... Нині з насінням водночас і “агронома” поміняти, сорт “синоненко” ще не виродився, адже

був “районований” на одній шостій земної суші....

Ох і чешуть! Якщо послухати, то це не артіль, а суцільне збіговисько “зрадників”, “приспосованців”, “запроданців”... Люди добрі! — підняла б до небес руки баба Параска. — Ми ж їх “командирами”, “головнокомандувачами”!!! А вони забули, що біля святого хліба ходять? Не бояться гріха ні за слово, ні за таку “роботу”! А обіцяли, як у церковному хорі співали... Нині знову всі на крилас пхаються.

Господареві своє болить... Довіряє люд “агрономам”, але не звик сіяти аби сіяти... Мало того, що задуруманяє голову, а потім як ціпом по голові: самі й винні, що не родить!

Якби можна було поїхати хоч би в маленьку Норвегію і привезти на Грушевського повним складом їхній стортинг (парламент), щоб забезпечив українцям половинний їхньому рівень життя. Оце було б зважене рішення! А нам суджено чомусь останні роки перебирати “відсівки”, і кожен “агроном”, не беручи на себе відповідальності, тобі ще й дорікає: не так сієте! Воно ж і так відомо: хто сіє після Івана Богослова, той не вартий доброго слова!

ЗМІНИТИ СВІТ

Гурт Тараса Компаніченка зробив заспів роботи Форуму

Валентина ДАВИДЕНКО

Три дні над Києвом стояла пірчаста марма. Ті, хто вміє читати небесні письмена, розшифрували цей ефемерний конденсат як генератор високих вібрацій художнього Слова. “Вечорами відкриваю книгу радості/ на поживклих сторінках впізнаю імена...”¹, “Якщо у вересня вечірній тиші/ Завмерти наодинці в полі,/ Вчувається, як жнуть врожай...”², “Лише музика напевне знає мову/ можливого — початок і опісля кожного буття...”³, “Осінь. Вечоріє, День минув./ Ось табун, як вибор промайнув...”⁴.

Озвучені різними мовами світу, заплетені, як вінком, ритмомелодикою, вивіреною напруженням наслуханням вібрацій високих сфер, ці поетичні монолози (молитви? мантри?) і створили той переливчатий пірчастий конденсат над осіннім Києвом. Щось мало б статися. Хтось повинен був почути.

Але нас утверджують у думці, що поезія нині не збирає майданів. У маленькому польському містечку на час Міжнародного літературного форуму вздовж усіх автострад на банерах повідомляли про цю важливу подію. В Македонії романтичні ночі Поезії широко пропагує преса, вони збирають тисячі людей. У великому київському ВНЗ на зустріч із письменниками двадцяти країн Європи й Азії прийшли студенти згідно з розпорядженням двох деканів, і зала була наповнена. Але нікого з викладачів цього ВНЗ не зацікавила подія міжнародного значення, як і можливість поспілкуватися з найкращими письменниками зарубіжжя. На щастя, художнє слово таки підкорило юну аудиторію, наприкінці поетичного вечора студенти попросили гостей поставити автографи в свої блокноти і конспекти.

Мені це нагадало сюжет відомого фантастичного оповідання, де земляни, рухаючись в наглухо закритому БТР, бачать чужу планету пустельною й сірою, а її мешканців — агресивними потворами. І лише коли один зі сміливців наважується вийти назовні, виявляється, що той світ прекрасний і живий, як на Землі, і мешкають там такі самі люди. Обманувало скло в перископі, спеціально вставлене для спотворення справжнього пейзажу.

Схоже, що ця схема задіяна в нашому суспільстві, коли людей (частіше називаючи їх публікою) привчають до заміників справжньої літератури і мистецтва. Створено модулі для уніфікованого посереднього індивідуума (як швидкорозчинні брикетки з імітаторами смаку і запаху), що не живлять і не виховують душу, а викли-

Юрій Садловський

Фелікс Бахчиня

кають лише рефлексі. Мислячи уми це вже означили як характеристику наших днів — нульовий ступінь, еклектизм.

Ця тема — сподівано чи ні (бо була заявлена разом з іншими не менш важливими на Другому Міжнародному письменницькому форумі “Слово без кордонів”, що три-

вав у столиці з 15 до 17 жовтня) вийшла на перший план, викликавши жваве обговорення і дискусії.

Голова Національної спілки письменників України і президент Міжнародної асоціації письменницьких спілок “Слово без кордонів” Володимир Яворівський, вітаючи учасників Форуму, зауважив вплив глобалізаційних процесів на стан літератури і писемності. “Ми повинні ще глибше обговорити проблеми нашого літературного зближення, взаємоперекладу, зменшити почуття розрізненості, яке, на превеликий жаль, все-таки є у ці складні часи динамічних змін і глобалізації”.

Епоха книги може закінчитися. Наступна хвиля глобалізації ще страшніша для нас. Ось чому такі важливі зустрічі на межах культур, але й потрібна присутність цих кордонів (не географічних) для кожної національної літератури, вияв самоідентифікації, тяглість літературних традицій — і роль пограниччя, за Бахтінім, для поступального творчого руху. Делікатно й аргументовано простежила аспекти цієї проблеми Тамара Гундарева, як завжди глибоко проаналізував літературні процеси в часовому вимірі, виокремлюючи найважливіше не лише в сегменті сучасної літератури, а й попередників, Михайло Слабошпицький. Одне з важливих його спостережень — проблеми, що виникли для письменників старшого покоління в посттоталітарну добу. Закінчився час, який вимагав мужності говорити правду крізь рядки — метафорою, натяком, і ось “письменники, які знаходили можливість натякати навіть “в рік порожніх комор”, розгубилися: про що писати нині? Проте є винятки. Один з нових творів, який правдиво відображає, що сталося з нами, селом як українською цивілізацією, що зникає, — це “Епізодична пам’ять” Любові Голоти”.

Майже афористично означив він і проблему уніфікації, “нульового циклу”, який позначений тим, що “серйозна література маскується під масову, масова — під серйозну, високочолу”. Ситуацію з поезією в Україні було окреслено як трагічну. Але не в сенсі фаховості й літературних критеріїв, навпаки, на думку М. Слабошпицького, естетика нашої поезії на найвищому реєстрі та “якби українська література мала таку прозу, як поезію, ми б уже давно стали лауреатами найвищих премій у світі”. А ось читач цікавиться поетичними книгами дедалі рідше, надаючи перевагу прозі. “Та завдяки таким іменам, як Ма-

Любов Голота, Віра Чорний-Мешкова, Раде Сілян

рія Матіос, яка щороку презентує новий якісний твір, українська книжка стала поважною в житті нашого суспільства”. М. Слабошпицький відзначив також книги В. Яворівського, В. Баранова, В. Шкляра, А. Дімарова, захоплюючись прозою Т. Зарівної та Г. Пагутяк.

Що ж до характеристики сучасної епохи, то в повітрі витала така паралель: у жорстокому Середньовіччі з’явилося найбільше творів, які згодом визнали шедеврами. Чи активізують нинішні глобалізаційні процеси творчий потенціал — мабуть, знов визначать наші літературні спадкоємці. А учасники Форуму знаходили аргументи на користь цієї тези і проти. Роман Лубківський звернув увагу на те, що ми нині перебуваємо на іншому рівні, вийшовши “із жахливого простору тоталітаризму, де були уполіснені й про нас просто не знали за кордоном. Адже українського автора можна було інтерпретувати на інші мови світу, тільки якщо книгу вже переклали російською. А це визначали не в нас, а в Москві. Нинішні любителі кітчу, спритні прагматики і секс-символи не хочуть говорити про це”. Він розповів про нові переклади світової літератури, зокрема, видання “100 білоруських поетів українською мовою”.

Італійська поетеса Тіціана Колуссо, член правління Федерації Європейського Конгресу письменників, коментуючи назву зустрічі “Слово без кордонів”, висловила думку, що навіть у час максимальної синхронізації завдяки комунікаційним системам існують бар’єри історично зумовлені, лінгвістичні, однак їх можна подолати

заради підтримки індивідуальної творчості, літературних контактів. Але є кордони, які не залежать від письменників, — це межі культурного сегменту, його тіснить фінансовий сектор. Письменник не створює потоку грошей, а тому опиняється в становищі “економічно невідгідного”, тож простір культури у світовому масштабі стає дедалі меншим. Звісно, в кожній країні ця ситуація має власний вигляд, але загальна тенденція, на жаль, схожа. Нинішній світ — не час Мікеланджело. “Тож я ніколи не мріяв тим, — заявила італійська поетеса, — я змінюватиму цей світ свою творчістю”.

Як і в Італії, де, за словами Тіціани Колуссо, лише три найзнаменитіші письменники, як, приміром, Умберто Еко, можуть собі дозволити жити лише з письменницької творчості, інші працюють педагогами, перекладачами і навіть продавцями, так і в Македонії для літераторів писання творів — лише додаткова діяльність. Голова Товариства письменників Македонії Раде Сілян розповів, що в цій організації — чотириста творців усіх поколінь. Перехідні роки, характерні для всіх посткомуністичних країн, відобразилися і на долі македонської книги. Через обмежений ринок наклад книжок малий, гонорари символічні. “І, як зауважив один мій старший колега по перу, в Македонії письменники живуть для літератури та в літературі, але жодний не живе від літератури. Однак в моїй країні існує народне прислів’я, яке мудро каже: “Слово кісток не має, але кістки ламає”. У представленні македонських літературних вартостей особливу роль відіграли “Струзкы

Володимир Яворівський, Петро Засенко, Марія Матіос

Станіслав Шевченко, Марек Вавжкевич, Адам Маршалек

ХУДОЖНІМ СЛОВОМ

Віктор Баранов, Тіціана Колуссо, Михайло Слабошпицький

вечори поезії”, відомі в усьому світі. Цей фестиваль поезії вже п’ять десятиліть сприяє проголошенню афірмації поезії у ширших рамках. Через культурний захід “Ночі без пунктуації” поетичне слово набуває чародійної могутності, передаючи послання учасників з усіх меридіанів. Майже щоліта представляємо поетичну специфіку та здобутки певної країни. Цього року відбувся вечір української поезії, який викликав великий інтерес македонської громадськості. Презентували вибрані твори видатних сучасних українських поетів. Також письменницька асоціація Македонії у червні традиційно організувала захід “Свято лип”, на якому відзнаку “Літературний жезл” отримали десять відомих письменників європейських країн. Нагороду за 2008 рік отримала Любов Василівна Голота, сучасна українська письменниця. З цієї нагоди її вибрані поезії опубліковано українською й македонською мовою в м. Скоп’є, автора оголосили почесним громадянином столиці Македонії.

Основна мета літературної творчості — поширення любові та правди між народами і подолання мовних бар’єрів”.

Текст промови віце-президента Спілки письменників Литви Біруте Йонушкяйте ми опублікуємо в одному з наступних чисел тижневика, але одну важливу обставину з її виступу хочу переказати зараз. 2006 року у Вільнюсі відновлено Спілку письменників Білорусі, яку у власній вітчизні режим закрив. Нині вона успішно продовжує діяльність завдяки сприянню литовських побратимів, письменники беруть участь у литовських поетичних вечорах, пле-

нерах, зустрічах із читачами. Оскільки в Білорусі обмежено свободу слова, великим досягненням є дво- і тримовні поетичні збірники, які видають у Литві. Це своєрідний доказ того, що свобода мистецької творчості може виявлятися якщо не на своїй, то на землі сусідів. Цього року вийшла антологія білоруської поезії білоруською та литовською мовами.

Член правління Спілки письменників Латвії український поет Юрій Садловський розповів, що в цій країні нашу культуру, як і літературу, знають менше, оскільки в Латвії немає українського центру, про що мало б подбати наше Посольство. Саме йому поет адресував запитання: чому в Латвії українську культуру репрезентують лише українськими варениками?

Румунський письменник, президент Фундації й культурної організації міжнародної Академії “Захід — Схід” і Міжнародного Фестивалю “Ночі поезії в Курта де Арджеш” Думітру М. Іон сказав про ідею нинішньої зустрічі письменників: “Це — золота робота. Хоч ми й сусідні країни, але дуже мало знаємо одне одного. Міжнародні поетичні фестивалі в Македонії, Колумбії, США, також на моїй батьківщині відіграють значну роль у збереженні літературних цінностей, згуртуванні письменників”.

Фелікс Бахчинян з Вірменії, який переклав “Кобзар” Тараса Шевченка, розповів, що вірші поета ще за життя перекладали вірменською мовою, і першим учителем Шевченка був вірменин, який учив його малювання. За два минулі роки у перекладі Ф. Бахчиняна вийшли друком книжки В. Яворівського, В. Шкляра, А. Крима.

Російський поет Володимир

Студенти НПУ ім. М. Драгоманова слухають поезію

Анар Рзаєв з Азербайджану приймає естафету Форуму на 2009 рік

Вінніков висловив власну цікаву тезу щодо кордонів простору і часу, які впливають на історію літератури. “З часів Римської імперії до нас дійшла інформація лише про якийсь відсоток авторів, і чи є певність, що у свою епоху вони були найкращими? Але я переконаний, що зникла частка творів давньоримських авторів трансформувалася. Жодне слово в просторі не пропадає навіки, воно вільне від усіх земних кордонів”.

Головний редактор журналу “Всесвіт” Олег Микитенко вважає, що доба книги повинна тривати ще не менш як тисячу років, а Майя Вапцарова з Болгарії привернула увагу до поняття “етноглобалізм”, адже парадокси нашого часу такі, що за інформаційним забезпеченням життя сусіднього міста може бути менш відомим для нас, ніж селища з далекого континенту, вивезеного примхою інформаційної

хвилі на поверхню. Те саме стосується і наших співвітчизників, якими цікавимося менше, ніж чужими знаменитостями.

Відповідальний секретар Спілки російськомовних письменників Ізраїлю Леонід Фінкель презентував учасникам Форуму збірник оповідань українських письменників “До джерел”, куди ввійшли твори В. Яворівського, В. Баранова, А. Дімарова, М. Матіос, Г. Тарасюк.

Тож розмова на форумі точилася довкола проблем, спільних для всіх культур, які лише під тиском глобалізаційних процесів набувають різних відтінків. Бо якщо українські автори нині прагнуть заявити про себе в інших країнах Європи, шукаючи різноманітні засоби: гранти, фестивалі, переклад книжок — то в Литві, яка має відкритий шлях у Європу, постала інша проблема. На поетичні зустрічі й фестивалі молодь запрошує переважно англо-

мовних поетів, а вірші рідною мовою звучать рідше. Стурбовані литовські майстри і художньою якістю творів молодих авторів, нові театралізовані форми репрезентації поетичної книги, різноманітні перформенси інколи маскують невисокий художній рівень самої поезії.

Під час Форуму виникла ідея створити благодійний фонд “Українська книга”, який займався б предметно проблемами фахового перекладу і поширення книжок українського письменства. Письмениця Галина Тарасюк слушно зауважила, що існує державна структура з такими самими завданнями — Департамент видавничої справи та преси Державного комітету телебачення і радіомовлення України. Там, щоправда, своє бачення літературних пріоритетів, і тому видають книжки авторів та презентують на міжнародних ярмарках, не координуючи цієї роботи з письменницькою Спілкою.

Про всі теми, порушені на Другому Міжнародному письменницькому форумі, в одній статті не скажеш, ми продовжимо публікувати враження в наступних числах. Адже крім поетичних вечорів (один з них відбувся у Центральному будинку художника, його провів голова Київської організації НСПУ Віктор Баранов), семінарів і диспутів тривало живе спілкування письменників різних країн, перекладачів, філологів, видавців. Ми знайомилися, обмінювалися книжками, читали вірші, жартували. Блискуча болгарська перекладачка Пенка Кинєва розповіла історію, коли одна з політичних партій, прагнучи прихилити до себе виборців старшого покоління, запропонувала всім пенсіонерам оздоровчі путівки на море... наприкінці жовтня і в листопаді, на що ті відповіли демонстрацією біля парламенту. А поет Васил Сотиров навіть написав епіграму про колишніх красунь і красенів, які кволо прогулюються пляжем — беруть участь у конкурсі краси... за документами.

Італійська письменниця Тіціана Колуссо розповіла, що дуже любить природу і тварин. Хотіла б мати будинок у сільській місцевості, але такий, щоб вистачило місця всім — і тваринкам, і друзям. Друзів приймала б лише на місяць, а тварини мешкали б там завжди.

Литовський поет Міколас Карчяускас згадав, як під час пленеру в Литві разом з родиною, Біруте Йонушкяйте та їхнім давнім другом Дмитром Чередниченком перевіряли себе в орієнтації на місцевості. Вишикувалися на вершечку високих джон і з заплечними очима спробували зробити кілька кроків прямо. Коли за сигналом усі зупинилися і розплющили очі, з’ясувалося, що всі розбредилися в різні боки.

А про наш Київ зарубіжні гості відгукнулися захоплено, але були дуже вражені, як вони висловилися, що у нас немає центру столиці. Бо Хрещатик, переповнений транспортом та ще й із машинами на тротуарах, не могли сприйняти як центр міста: а де ж тоді місце для прогулянок?

Господарем наступного Міжнародного письменницького форуму стане Спілка письменників Азербайджану. Про це повідомив на Форумі Анар Рзаєв.

...Переливчаста пірчаста хмарка над Києвом пролилася дощом третього дня Форуму. Підросло нове поетичне плем’я.

Учасники Форуму говорили про вплив глобалізації на стан національних літератур

Дмитро Чередниченко, Міколас Карчяускас, Біруте Йонушкяйте, Алесь Пашкевич

1 Раде Сілян (Македонія, переклад Любові Голоти)
2 Хіросі Катаока (Японія)
3 Тіціана Колуссо (Італія, переклад Валентини Давиденко)
4 Омор Султанов (Киргизія, переклад Андрія Поправки)

Наталка ПОКЛАД

“**П**ро те, що не чоловік (як тепер), а жінка була посередницею між людьми й Вищою Силою, є багато свідчень з далекої і близької минувшини”, — написала Докія Гуменна в казці-есеї (так вона означила жанр твору) “Благослови, Мати!” Казкою його назвала тому, “що всяке відтворення минулого — казка”. Проте приклади для своєї казки взяла з цілком конкретного й дуже солідного світу — археології, етнографії, міфології, фольклору та мови — “спадщини нам від пращурів, а на спадщину всі маємо право”.

...Не тоді, коли сама “як суб’єкт” проходила я цей обряд, а ген згодом, коли вже записувала від мами весь детальний перебіг нашого сільського весілля, від заручин аж до дякування (цей запис вийшов потім окремою книжкою “Маньківське весілля”), звернула увагу, як багато у весільному обрядододіївипадає робити саме матері — чи то молодого, чи то молодої. Мати, як головний розпорядник, що наділений найвищою владою і програмуючою силою, починає чи завершує всі сакральні дії впродовж весілля, як-от: мама нареченої вранці застеляє стілець чи ослінчик кожухом, щоб боярин посадив на нього молоду — для розплітання коси; мама подає на хлібі вінок, щоб після розплітання коси дружки одягли його молодій; ма-

БЛАГОСЛОВИ, МАТИ

ма, тримаючи в одній руці хліб, а в другій — два кінці хустки (за інші два тримаються молодята), виводить їх із хати, як ідуть вранці до шлюбу, — і благословляє; мама молодого зустрічає сина й невістку біля порога, заводить — за хустку чи за рушник — до хати і тричі обводить обох кругом столу й “на посади садить” (так само робить і мама молодої, коли донька прийде до рідної хати “на обід”); мама нареченого обсіває сина, як той іде до молодої покрити її, а потім забрати; мама нареченої вносить на хлібі хустку — для покривання молодої; мама дає доньці придане, коли та залишає рідне обійстя; мама молодого в кожусі зустрічає вночі сина й невістку — приймає молоду пару в свій рід.

Звісно, в кожній цій символічній дії закодовано зміст, який науковці розшифровують. Чому наречена для розплітання коси має сісти не на голий стілець, а на застелений кожухом? Докія Гуменна виводить цей звичай з мадленських часів, третьої доби оріньяку, коли сформувалося вірування, що тотем роду справляє найбільший вплив на плодovitість весільної пари, адже родовід ведуть від нього, бо він “запліднювач”. А тому, що “душа тотема сидить у шкурі”, треба через до-

тик перейняти його могутню силу. Прадавній тотем обіцяє дівчині під час переходу її в іншу соціальну роль захист і достаток.

Весільна пісня, надзвичайно емоційна й образна, зберегла те, що в побуті вже відійшло частково чи цілком, але чого не хоче забувати наша душа. Саме завдяки народній пісні ми можемо бодай трішки роздивитися-дізнатися, як жили наші предки, які цінності сповідували, чому поклонялися і чого остерегалися.

У весільних піснях дівчина-наречена звертається саме до матері: “Ненько моя та й рідненькая, // змий же мені та й голівоньку”; “Дай же мені, моя мати, масла, // бо я ж тобі коровицю пасла”; “Ой засвіти, мати, свічку, постав на столі, // нехай же я подивлюся, чи пара мені”; “А день добрий, нене, // чи добре вам без мене?”; “Чи не можеш, моя ненько, вийти з хати, // чи не можеш білих ручок розв’язати”; “Чом ти мене, моя нене, не спитаєш, // з якої я доріжечки прибилася?”; “Кропи нас, ненько, свяченою водою, // виряджай нас, ненько, з доброю годиною” тощо.

Докія Гуменна переконана, що матріархат “довго не здавався”, а щоб здобув перемогу патріархат, “то не обходилося без бою двох ро-

дів”. Обряд “продавання” братом нареченої засвідчує таку форму шлюбу як купівля-продаж, але йому, очевидно, передувала агресивніша й жорстокіша форма — завоювання. З цього приводу Докія Гуменна стверджує: “Збройне здобування дівчини із її роду аж кричить, що попередній устрій був інший: це не мо-лода, а молодий переходив до роду своєї пари, бо з а к о н о м було проживання жінки в своєму роді від народження аж до смерті”.

У різних місцевостях України з плином часу традиції матріархату й патріархату переплелися між собою, обряди змінювалися, варіювалася кількість їхніх учасників та спосіб виконання дії. Проте роль матері всюди залишалася, вона досі визначальна, що було характерне для матріархату.

У моєму селі покривають молодих свашки, тобто одружені жінки з рідні. На другий день курку до двору молодого женуть теж свашки. А ось пробу цноти (розвідка!) у понеділок робить брат, хоч відповідає за все мати-теща, яку зустрічають із переказами і дякують за хороше виховання доньки (а чи, бувало, й дорікнути-поглузують).

*Не журся, матінко, не журся,
В червоні чоботи узуйся,
Топчи вороги під ноги —*

*Заробила твоя дочка пироги.
Ой хоч не жити — пшеничні,
Всьому роду величні.*

Недільний обряд “чоботи” — дарування зятя тещі чобіт як нагороду за доньку — теж дуже давній. “Вся обстановка весільного дійства, де головною дійовою особою — мати, що втілює собою саму Велику Матір Леле, із безнастанним виголосом: “Благослови, Мати!” — Трипілля”, — стверджує Д. Гуменна.

І яка ж це втрата сьогодні — уніфікація прадавнього весільного дійства, висихання цілого моря весільних пісень, які чаклували-програмували шлюбну пару на щастя й здоров’я, плодovitість і достаток, любов і вірність. Родова, етнічна пам’ять, що в’язала віками одною міцною ниткою і благословляла покоління, вигасає. І чи є на те рада? А шанобливе звертання до батьків на “ви” замінили панібратським “ти”, хоч це, здається, зовсім не стало цементуючим началом між поколіннями-“друзями”.

“Трипілля — останній спалах матріархату, — впевнена Докія Гуменна. — А що цей давній сакральний виголос і **наш** український до самого свого останнього пагінця в корінні, то можемо встановити й тяглість буття українського народу. Нашарування багатьох епох в українському весіллі, насиченість його ритуалу — це свідчення, що український народ живе на своїй території безперервно”.

ПОЛОТНО НА ВЕСІЛЬНІ РУШНИКИ ТКАЛИ ВСІМ СЕЛОМ

Ольга Наливайко із Золочева

Весільний обряд на Поліссі

Надія КИР’ЯН
Фото автора

Традиційний український весільний обряд — явище радісне, магічне, символічне, у ньому глибока життєва мудрість. Усе це вирішили продемонструвати в селі Бобриця на Київщині одного сонячного осіннього дня, коли насправді традиційно відбувається переважна більшість весіль.

Сільський майдан розцвів барвистими вишиванками, зазвучав багатоголоссям фольклорних колективів, на широких столах у павільйонах закрасувалися пишні короваї.

Із самого ранку клопочеться, прикрашаючи свою випічку, Ольга Наливайко із Золочева Львівської області. Вона приїхала сюди на запрошення Романа Корнієнка, молодого керівника театру “Човен”, який працює на базі Музею Івана Гончара і є одним з ініціаторів щорічного фестивалю весільної традиції “Рожаниця” в Бобриці. Приємно, що біля витоків цього дійства стояли просвітяни Юлія Одринська, начальниця відділу культури і туризму Києво-Святошинської райдержадміністрації, Валентина Донець, голова районного об’єднання ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка та молодий ініціативний сільський голова Владислав Данченко.

— Коровай символізує дари, — розповідає пані Ольга. — Його прикрашають гільцем, яке на Золочівщині називають “річка”.

Стрілчасте гілля обвивають барвінком і кетягами калини, а завершують стеблами вівса. Я це відтворила зі спогадів своєї тітки й мамі, бо тепер цього не роблять. Я відтворила й печиво, і різні символічні фігури. Мама казала, що вони справді були такі.

Ще приготувала вінки для молодих — це вже моя фантазія. Для молодого — з вівсом, для молодої — з калиною. Овес — символ чоловічої сили, калина — дівочої краси. Барвінок — це єднання з природою.

А гільце означає молодий рід. Дружба має втримати гільце в коровай одним махом. Після весілля його виймає староста. Потім виконують танцювальний обряд, староста ріже коровай — відтинає підшву. Решту крають, роздають людям, а підшву начиняють гіршими і віддають музикантам.

А вінценосний качур біля мене — це символ родини. Дівчина качура пасе, принадржує — ось і до весілля дійшло.

Неподалік розташовувався народний обрядовий аматорський колектив “Надія”, його керівник — Надія Давиденко.

Жінки розповіли, що приїхали з Черкащини, зі Смілянського району, щоб показати старовинний весільний обряд, який відбувався в селі Пастирському з давніх-давен. Колектив часто запрошують на весілля в селі, в районі. Об’їздили багато областей, були на Міжнародному фестивалі в Луцьку тощо.

Весільні обряди дуже різноманітні. За два—три кілометри — вже інші елементи, інше дійство.

У павільйоні поруч влаштувалася пані Ліда з Івано-Франківська, яка представляє фірму, що шиє й вишиває сорочки, весільні сукні, моделює костюми для співочих і танцювальних колективів. Тут дивовижної краси одяг, речі з бісеру, які можна одягати замість вишивки. Весь одяг — лише з натуральної тканини.

А біля сцени вже чекає на вихід фольклорний жіночий ансамбль “Барвісті кольори” з Антрацитівського району Луганської області на чолі з начальником відділу культури РДА Іриною Дібровою, щоб показати слобожанське весілля. Попри довгу дорогу, учасники ансамблю бадьорі, радісні, натхненні, готові поділитися своїми набутками, бо й самі чимало побачили на фестивалі.

Тим часом надійшла черга господарів — бобрицького фольклорно-етнографічного колективу “Співочі голоси”, який представив київське весілля. Ансамблем керує Василь Деркач, прекрасний фахівець та ентузіаст, один з організаторів “Рожаниці”.

Показати народне весілля повністю неможливо,

на це потрібно кілька днів. Але деякі цікаві елементи було представлено: випікання короваю, відрізання коси, розплітання нареченої, викуп нареченої, покривання нареченої наміткою тощо.

У Сарненському районі Рівненської області є незвичайна традиція. Усім селом тчуть довжелезне полотно, вносять на весілля, обсіпають збіжжям, тричі піднімають і опускають (на щастя). Потім полотно рвуть на шматки, кожна дівчина може взяти собі шматок, щоб вишити рушник і подарувати нареченому.

На святі проводили майстер-класи, де народні умільці навчали охочих плести з солами, розписувати писанки, шити ляльки тощо.

На великому плакаті при вході на майдан зображено дерево роду, яке, за задумом організаторів, символізує єднання всіх мешканців України. Кожен міг прикріпити до цього дерева листочок, написавши ім’я, рік народження та своє родове деревце. Написи були несподівано цікаві, зворушливі, приміром: “Мене без роду-племени, ще п’ятимісячним, взяла на виховання Марія Тимофіївна Ярошенко та її дочки Лукія, Наталка, Ярина, Одарка. Я дуже вдячний їм, що живу. Григорій”.

Ніна Матвієнко сказала: “На цьому святі, як на весіллі: дивовижне видовище, дуже красиві костюми. Радію, що сьогодні багато молоді, а це серцевина культури”.

Вишиватимемо рушники нареченим

Орден Золотого Руна.
Дрезденська галерея

Людмила ДЕХТЯРЬОВА

Коли осінні холодні дощі руйнують улюблений пейзаж бабиного літа, кристали топазу зберігають його чарівне віддзеркалення. Бачимо бездонне синьо-блакитне небо всередині. На краях каменя, як у рамі з барвистого листя, колір змінюється на жовтий, коричнево-рожевий, померанчевий або відтінків чаю, меду, мускатних вин. Ювелірні топази бувають фіолетові, зелені, червоно-рожеві або прозорі, немов гірський криштал.

Твори з романтичним, містичним, сакральним підґрунтям рясніють метафорами й порівняннями з топазом, сапфіром, алмазом. Поет М. Волошин зберігає їх, коли переповідає Старозаповітну феєричну картину престолу Всевишнього. Вона відкрилась іудейському пророку Іезекіїлю як вияв Божого гніву на віровідступництво ізраїльтян.

*Сяйво з'явилося якраз над Ховаром,
Рухались дивним сліпучим кублом,
І підпирали його легкі хмари
З дивних створінь. Це було, наче сон.
Очі палають яскравим топазом,
Більшає світло, неначе алмази
Сиплються звідкись, на крилах горять,
І промовляє усе те: Свят! Свят!
Брама відкрилась. Високо над Миром
Бачиться трон небосинім сапфіром
І Вседержитель сліпучий на нім.
Рух його кожний — то блискавка й грім...
(М. Волошин “Видіння Іезекіїля”)*

Топази залишають далеко позаду решту коштовного каміння за багатьма показниками. Чемпіоном за розміром і вагою визнано безбарвний топаз, знай-

Необроблений топаз.
Празький національний музей

ОЧІ ГОРЯТЬ, МОВ ЯСКРАВІ ТОПАЗИ...

дений у копальні в Бразилії 1986 року. Його висота понад 2 м, ширина 1,8 м, вага 5 тонн. Мінерал топаз має найбільшу питому вагу (3,8 г/см³), тож отримав назву “ваговик”. У тендітних жінок завеликі камені топазу в сережках та намисті швидко викликають утому. Краще мати їх у браслеті, персні, кулоні, а сережки варто носити витонченіші. Давні ювеліри вважали, що топаз — передусім чоловіча прикраса. Тому бачимо його на орденках, зброї, скіпетрах і коронах, а згодом — у запонках, застібках для краваток, брелоках до годинників.

Але найдавнішим ювелірним виробом з топазами вважають раритет для жінок “Убрання Гізели” X ст. Тут використано топази, хоч у ті часи до цього мінералу належали й інші камені: східний топаз — жовтий сапфір; раухтопаз — димчастий кварц; богемський топаз — цитрин тощо. Навпаки, ідеально прозорий безбарвний топаз, особливо після огранювання діамантовою фасетою, легко переплутати з алмазом. 1740 року окрасою португальської корони став щойно знайдений тоді у бразильській копальні кристал “Бронгаза” (вага 1680 каратів). Пізніше з’ясувалося, що цей красень — топаз, а не діамант, як вирішили спочатку. Такі топази типові для родовищ Бразилії. Їх називають *planos d’aqua* — “крапелька води”.

Тестом може слугувати різниця у твердості за 10-бальною шкалою, коли під рукою є інші коштовні камені. Топаз має твердість 8, і на ньому залишають подряпини лише сапфір та рубін (тв. 9) або алмаз (тв. 10). На інших саме топаз залишає подряпини.

Алмазний фонд Росії експонує старовинний орден Золотого Руна із п’ятьма чудовими топазами. Вони мають нетипове для природної палітри топазів яскраво-малинове забарвлення. Цей колір отримано старовинним методом випалювання. Автором вважають французького ювеліра Дюмеля. Його “облагороджені” топази з’явилися 1756 року. Насправді випалювання використовували здавна. Йому присвячено багато легенд. Серед них дуже колоритна монгольська, пов’язана з історією там-

Топазовий підвісок.
Прага, приватна колекція

тешнього відомого родовища коштовного каміння.

Чимало степу з озерами й пагорбами належало баєві Даші. Навіть року не вистачало, щоб володар побував скрізь. У найвіддаленішому селищі жив бідний вівчар. Усе життя він працював на Даші, власності не мав, але володів скарбом неоціненним: виростив красиву, хорообру й працювиту дочку.

Якось привів отару до віддаленого колодязя. Там напередодні рясний дощ розмив ґрунт, і в ньому сяяли під сонцем рожеві камінці. Назбирав їх вівчар і приніс дочці.

Давно вже мріяв подарувати якісь прикраси. Дівчина оплела камінці овечою жилкою, й вийшло намисто із секретом: варто одягти — й обличчя сяє ніжним рум’янцем.

Заздрісна подруга дочекалась появи Даші й поскаржилась, як ошукав його вівчар. Бай вдерся до бідної юрти, але зупинився перед сяючим обличчям дівчини. Почав обіцяти, що й намисто їй залишить, а батькові — овець та коней, які він випасає, аби лиш вона пішла за нього заміж. У відповідь хорообра Ердене зірвала намисто і жбурнула у піч, де готувалась вечеря. За нею й вівчар посміливішав, гукнув: “Торкнешся дочки, тебе боги покарають. Бачиш, вони прийняли каміння у жертву!”

Бай одяг рукавицю, витяг із вогнища кілька камінців. Вони вже не були рожеві, а зловісно віщували пожежу. Даші був боягуз, тож налякано кинув каміння у вогонь та стрімголов вилетів з юрти. До кінця життя оминав це селище.

Коли вогнище охолело, вівчар з дочкою вибрали з печі камінці, яких було не впізнати. З рожевих вони перетворились на яскраво-пурпурові. Минув час, і біля заповітного колодязя Ердене заклала першу копальню. Люди назвали родовище топазів її ім’ям, що в перекладі з монгольської означає “коштовність”.

Про Волинь як топазову скарбницю української землі заговорили під кінець XIX ст. На цей час топази видобували у Бразилії, Шрі-Ланці, на Мадагаскарі, Уралі, у Забайкаллі. Першу знахідку в нас пов’язують з ім’ям копаля Прокопа Поліщука — два уламки кристала: напівбезбарвні, напівголубі. Тут слід згадати краєзнавця Г. Оссовського та знахідки геолога з Чернігівщини С. Бельського, які вперше ретельно дослідив учень академіка В. Вернадського Л. Іванов (1911). 1924 року С. Бельський знайшов уламок 63 г, а 1930-го біля с. Писарівки назбирав 1,8 кг блакитних, жовтих і безбарвних топазів.

У верхів’ї річки Іршиці почалися ретельні пошуки. Разом із дрібнішими, хоч і високоякісними кристалами траплялись цікавіші знахідки. 1952 року — друга вагою 68 кг, 1965-го — підземна порожнина, так звана пегматитова камера, в якій зібрали понад 100 кристалів високої ювелірної колекційної якості. Серед цих рожевих, жовтих і блакитних красенів вирізнявся кристал 87х37 см вагою 117 кг. На той час він був другим у світі серед найкращих топазів. Жовтий усередині, по краях — кольору мадері. Під час видобування, на жаль, він розколовся на кілька частин. Але поруч виявилася ще цікавіша камера з ідеально прозорим кристалом 110 кг, а згодом у ній знайшли чималий уламок гіганта блакитного всередині з винно-жовтою облямівкою.

1976 року копальню поглибили до 95 м. Добули 4 226 кг топазів. Серед них — рожево-червоний кристал 14 кг та ідеально сформований, з помаранчевим відтінком — 39 кг. Цікаво, що найкращі, на думку ювелірів, дрібніші кристали. З великих дуже рідко можна отримати багато високоякісної сировини.

Крім топазів, на Володарськ-Волинській копальні видобували чудові берили, турмаліни, ювелірні різновиди кварцу, чимало іншого цікавого декоративного каміння. Але для корпорації “Союзкварцсамоцвет” головним завданням була п’єзокварцова сировина для ракетно-космічної галузі. Тому гідного контролю й обліку не вели. У результаті приватні колекціонери та зарубіжні музеї скупили переважну більшість вітчизняних

Застібка з топазом. Лондонський
мінералогічний музей

топазів. Країна має перспективи для пошуків досліджень, але їм перешкоджають типові сучасні проблеми геолого-гірничої галузі.

Охорона наших музейних раритетів, як відомо, — теж не належного рівня. Впродовж років каталоги розповідали про чудову власність Київського національного природознавчого музею — волинський вогняний топаз “Золоте Полісся”. 1997 року під час фотографування кристал... зник. Якщо зараз на нього моляться фанатик — ще півбіді. А коли неповторне творіння розпиляли на банальні ювелірні вставки?..

У Давньому Єгипті й Вавилоні топаз вважали символом сузір’я Скорпіона. Істо-та пильна й рішуча, скорпіон виконував доручення богині правосуддя, пильнував, щоб свідки у суді давали правдиві свідчення. На неправдивих чекали неприємності.

Гідні люди, народжені під сузір’ям Скорпіона, отримували від зірок через топазовий талісман охорону від кривдників, а також енергію, яка підсилює витримку та духовність.

Ваза з раухтопазу.
Празький національний музей

Віталій РАДЧУК

Продовження.
Початок у ч. 39 за 2008 р.

Кажуть ще: Т. Шевченко сам писав твори нерідною мовою, вів нею щоденник. Забувають при цьому, які історичні й особисті нещастя спонукали до цього, а основне — що він перекладав рідною і саме рідномовні твори цінував як істинно художні. Поет дбав про свого українського читача і тому навіть “Слово про Ігорів похід” перекладав з давньої української мови своєю сучасною. “Плач Ярославни” він спершу переспівав, а далі взявся робити ще й переклад. Збереглися численні чернеткові варіанти цього тлумачення, відомого під назвою другої редакції. Відтінюючи першотвір, один одного й остаточні тексти переспіву й перекладу, всі вони засвідчують, що Т. Шевченко шукав точних відповідей першоджерелу. І при цьому показують, як **розумів** поет “Слово”, над чим саме **думав**. Зіставмо початок обох редакцій у “Кобзарі”:

В Путивлі-граді вранці-рано
Співає, плаче Ярославна,
Як та зозуленька кує,
Словами жалю додає.
— Полечу, — каже, — зигзицею,
Тією чайкою-вдовицею,
Та понад Доном полечу,
Рукав бобровий омочу
В ріці Каялі. І на тілі,
На княжім білім, помарнілім
Омию кров суху, отру
Глибокій, тяжкій рани...

В Путивлі-граді вранці-рано
Сумує, плаче Ярославна.
— Полечу, — рече, — зозулею,
Понад Дунаєм полечу!
Рукав бобр'яний омочу
В ріці Каялі... І омию
На княжому дебілім тілі
Засохлу кров його... Отру
Глибокій на любім ладо рани.

Кожне з двох прочитань Шевченко вважав самоцінним і датував окремо: 4 червня і 14 вересня 1860 року⁵. У роботі над текстом, перебираючи вервечку варіантів, поет пильно зосередився на тому образі, яким міг говорити в ньому художник-живописець. Уже в переспіві він експериментував трьома традиційними барвами — червоною, білою й чорною:

Омию кров на білім тілі
На тяжких ранах почорнілих...

Ці кольори з українських пісень вабили Шевченка також в іншому уривку “Слова” — “З передсвіта до вечора”. І грали відтінками у багатьох варіантах. “Тихе поле половецьке Неоране, несіяне”, — випишував поет у чернетках (ІЛ, ф. 1, № 3 і № 15) тло з цілинного спокою. Пробував ставити “не” окремо. А далі зважував дії й ознаки у драматичній картині, гадаючи, що ж змалювати білим, чому віддати перевагу — пензлю К. Брюллова, безпосередній правді страхіття (полю, устеленому вбитими воями) чи символу з пісенної традиції:

Копитами поритеє,
Білим **трупом** укритеє
І кровію политеє!

Почорнене копитами,
А **косями** побілене,
А кровію червоною

Дві інші проміжні версії так само втілюють перебіг сумнівів перед нелегким вибором. Міниться дихання вірша, ритм, музика звуків і значень, морфологія, з кожною деталлю — картина цілого:

Тихе поле копитами
Поорано, засіяно
Костяками, а кровію
Суто-густо поливано.

Половецьке чорне поле
Копитами поритеє,
Білим **трупом** засіяне,
А кровію политеє.

Ще один варіант (“Кобзар”, Прага, 1876, с. 361) і кінцевий, де чуємо стогін землі:

Чорна **земля** копитами
Розорана, засіяна
Костьми була, полита**я**
Кров'ю...

Земля чорна копитами
Поорана, порита**я**;
Костьми **земля** засіяна,
А кровію полита**я**.

Працюючи над образом у “Плачі Ярославни”, Шевченко залишив автограф кількох чорнових версій перекладу на звороті офорта “Автопортрет зі свічкою”:

- (1) На добрім тілі обітру
Глибокій тяжкій рани
- (2) На княжім добрім білім тілі
Засохлу кров його отру,
Глибокій омию рани
- (3) На княжім добрім міцнім тілі
Засохлу кров його отру,
Глибокій омию рани
- (4) [На княжім] добре міцнім тілі
Засохлу кров його отру
Глибокій омию рани

ЗАБОБОН НЕПЕРЕКЛАДНОСТІ ЧИ ПІД СИЛУ МОВИ ТАРАСА ПЕРЕКЛАД ЦИТАТ?

- (5) [На княжім] міцно-добрім тілі
Засохлу кров та почорні[лу]
- (6) [На княжім] міцно-добрім тілі
Засохлу кров зчорнілу
- (7) Омию рани, обітру
Глибокій на ладо рани

Інші версії другої редакції (ІЛ, ф. 1, № 3; “Кобзар”, Прага, 1876, с. 362; “Більша книжка”, ІЛ, ф. 1, № 67, с. 307) так само засвідчують складну техніку перекладу. І тут усвідомлення глибини образу завдячує дії — не просто перебору слів, а уявному рухові олівця, різця чи пензля:

- (8) На княжім добрім його тілі
Засохлу кров його. Отру
[було: ...та почорнілу]
Глибокій на ладо рани
- (9) На княжім твердім тому тілі
Засохшу кров ім обітру,
Глибокій запеклі рани
- (10) На княжім добрім, білім тілі
Засохлу кров його... Отру
Глибокій на ладо рани⁶.

Ще 14 квітня 1854 року Т. Шевченко у листі до А. Козачковського просив надіслати йому текст першотвору з прозовим перекладом (не абияким, тут поет був перекірливим): “Давно ворухиється у мене в голові думка, щоб перевести на наш прекрасний український язик (як бачимо, тоді ще не відшліфований до норми так, як сьогодні. — В. Р.) “Слово о полку Ігоря”... На твоїй душі буде гріх, як не буде воно, те “Слово”, переведено на наш задушевний, прекрасний язик”⁷.

Якщо гріх — не перекласти з мови своєї давньої, то чи гріх перекладати з теперішньої чужої? Повернімося до реалій сьогодення.

Чому в нас завелася оця мода — дивна з погляду інтересів розвитку й захисту рідної мови — полишати цитати неперекладеними? Чи ми замислюємося над тим, що, чинячи так, демонструємо переконання у мовній замкненості культур, у немічності й кволості власного інтелекту, який має мовний вимір, а тим самим — і невіру у виразальні можливості мови свого народу, зневагу до нього, відступництво?

Насправді ж усяка мова самодостатня, бо має практично безмежні питомі ресурси для вираження й саморозвитку. Розвиває, збагачує мову найбільше якраз пе-

“Переклад найбільше розвиває,
збагачує мову”.

Тарас Шевченко. Автопортрет зі свічкою

реклад. Без перекладів мова згасає. Ясно ж бо, чому за часів колоніального поневолення України заборонялися українськомовні переклади й зазнавали всіляких утисків і переслідувань українські перекладачі. Не секрет і те, навіщо ще недавно твори українських письменників умисне тиражували в Києві в перекладах російською мовою “для місцевого вжитку” й так само російською дублювали для українського телебачення і без того нечисленні українськомовні художні фільми. А робив це не хтось — охочі перекривлювати на чужий смак і лад самих себе і для самих себе були серед своїх. Перебрехана В. Даньком поезія В. Коломійця “Рідна земля” підступно закликала українську дітлашню:

“Люби, неси, как звездный свет,
Ее язык и песни”⁸.

Мовляв, ось вам, правнуки Кобзареві, декламуйте, вчітеся лицемірити!

Переклад щодо мови виконує захисну функцію. Тому одномовність твору узвичаєно вважати ознакою видавничої культури, яка вимагає в разі цитування впускати у свою мову всіх, не залишаючи за порогом представників якоїсь однієї чужої мови. Бо інакше що ж виходить? З ближчої польської мови, словник якої відрізняється від українського лише на 30 %, з сербської, що має 32 % відмінної лексики, і навіть з найближчої нам білоруської, до якої лексична відстань — усього 16 %, ми перекладаємо, бо впевнені, що так треба, а от із російської, що її лексикон на 38 % інший⁹, — ні. З англійської, яка належить до іншої групи мов, також усе частіше — ні. То що хочемо цим сказати? Яку мовну культуру і який мовний стан в Україні утвердити?..

Невже той, що його свідомо ставлять на меті власники ЗМІ, чий винахід, цей “мовний вінегрет перехідного періоду”, покликаний дратувати обивателя потребою раз у раз переключатися з мови на мову, щоб тим самим здискредитувати в його очах корінну (державну!) мову? Для чого ж і засновують сотні чужомовних колоніальних газет, радіо- і телестудій у країні кобзарів, де українську мову, обов’язкову для вивчення в усіх школах, розуміють усі громадяни? Для чого завзято культивують довгоносіків, сердючок, кроликів, недорікуватих телекумів і подібних тарапуньок, а через них — згубний для розумового роз-

витку індивіда й нації суржик? І це тоді, коли Британія може не видати візи для в’їзду в країну, якщо не знаєш англійської мови, а Німеччина — не впустити до себе охочих репатріюватися німців, які не вивчили німецької. Сумнівів бути не може: насадження двомовності — інструмент витонченої антигуманної і нечесної політики. Така штучна, неприродна двомовність і задумана для того, щоб довести українське суспільство до стану психокультурної роздвоєності, до шизофренічної невизначеності, маргінальної непевності й, отже, **легкокерованості**. Завдання платних маніпуляторів масовою свідомістю й “агентів впливу” очевидне — відняти в багатомільйонного народу гордість і гідність, відсікти його від коріння, ослабити в людях здатність до порозуміння і єднання, задушити відчуття спільності долі й волі. “Дво-язичіє” — засіб розконсолідувати, пересварити, затуркати й затюкати народ, поси-

явши в ньому комплекс саможерства й меншовартості — так-бо найпростіше усістися йому на шию. Дехто при цьому хоче ще й навісити йому ярлик дволикої нещирості, двоєдушного лукавства, зрештою виставити його дворушником і ненадійним партнером у міжнародній співпраці.

Правило підтверджується винятками, але винятки не можуть бути правилом. Іншомовні вкраплення припустимі хіба що у спеціальних студіях чи як стилістичний прийом, та й то, коли автора не зраджує відчуття міри, гармонії й мети. Кого переконає студія про шкоду суржику, що сама написана суржилом, хай би він і був не базарний, а олітературений “інтелігентський”, зокрема цитатний або рясний на неперекладений термінологічний заум?

Хоч українська мова освоїла найвищі вершини світової класики і має практично безмежний потенціал засобів вираження, презумпція її неповноцінності, страх виявити перекладом своє розуміння оригіналу в наш час настільки поширені, що навіть для читання книжок відомого інтелектуала й охоронця рідного слова І. Дзюби, як-от “Інтернаціоналізм чи русифікація?” і “Застукали сердешну волю...” про “Кавказ” Т. Шевченка, замало знати тільки українську мову, якою автор уникає перекладати дрібні й чималі цитати, не помічаючи своєї непослідовності. Хіба не дивно, що книжку “Інтернаціоналізм чи русифікація?” видають у вишуканих і правдивих перекладах багатьма мовами, ніде не роблячи з цих перекладів мовного “вінегрету”, а з цитатного суржику її досі не перекладено суцільною, потужною і таки повнокровною українською?

Далі буде.

⁵ Про роботу Т. Шевченка над “Словом” див: Івакін Ю. О. Коментар до “Кобзаря” Шевченка. — Київ, 1968, с. 325–330; Попов П. М. Шевченко й “Слово о полку Ігоревім” // Літературна критика, 1937, № 4, с. 63–82; Попов П. Н. “Слово о полку Ігоревім” в перекладі Т. Шевченка // Слово о полку Ігоревім: Сборник исследований и статей. — Москва-Ленинград, 1950, с. 40–409; Айзеншток И. А. Работа Шевченко над переводом “Слова о полку Ігоревім” // Литературная учеба, 1939, № 2, с. 73–85. Бородин В. С. Новознайдені тексти Т. Г. Шевченка // Радянське літературознавство, 1964, № 2, с. 126.

⁶ Шевченко Т. Повне зібрання творів у 12 томах, т. 2. — Київ, 2003, с. 342–345, 533–539, 735–740.

⁷ Там само, — т. 6, С. 79.

⁸ Радчук В. Переклад — рушій чи гальмо? // Теорія і практика перекладу. Вип. 17. — Київ, 1990, с. 26–31; Радчук В. Глобалізація і переклад // Всесвіт, 2002, № 5–6, с. 134–136.

⁹ Лексичні відстані мов Європи. За даними А. Шайкевича, М. Єченіке та ін. Діаграма. Склад К. Тищенко. Лінгвістичний навчальний музей Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Також у кн.: Тищенко К. Метатеорія мовознавства. — Київ, 2000, с. 266–267.

● ДО 140-РІЧЧЯ
“ПРОСВІТИ”

Оксана ДІБРОВА,
с. Софіївська Борщагівка,
Київська область

СІЄМО ЗЕРНА ДОБРОТИ

Києво-Святошинське районне об'єднання ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка засновано 1989 року. Не можна сказати, що це було відродження масової організації, як майже скрізь у Західній Україні. Проте на Київщині заклали міцну основу для створення “Просвіти” яскраві високодуховні творчі особистості просвітян кінця XIX — початку XX століття. На Фастівщині — священик і композитор Кирило Стеценко, у Києво-Святошинському районі — відомий український письменник Володимир Самійленко, останній рік життя якого минув у Боярці (колишній Будаївці), де біля Свято-Михайлівської церкви у козацькій могилі-кургані знайшов останній спочинок цей великий страдник, вірний син України.

Створене в місті Вишневому 28 листопада 1989 року Товариство української мови ім. Тараса Шевченка першим головою обрало Олексу Миколишина. Цьому сприяли демократичні перетворення в Україні 80—90-х років. Радянський уряд почав надавати Україні більше повноважень у внутрішньому житті й у міжнародних відносинах. За послаблення цензури набирає сили національна ідея. Становище української мови, національної символіки та української державності глибоко зачіпають кожного українського патріота та знаходять відгук у суспільстві.

Біля витоків Вишнівської “Просвіти” стояли Микола Головач, Євген Жовтяк, Віталій Козаченко, Микола Пашинський, Ігор Шлак.

Згодом почали формувати інші осередки. Ініціаторами створення громадської організації, яка захищала духовні святині, національні інтереси українців, у Боярці стали працівники заводу “Іскра”, серед яких найактивніше взявся за цю справу Микола Дикий. Першим головою став Анатолій Фолітарчук, інженер за фахом. Об'єднання налічувало 18 осіб.

1990-го формуються просвітняські осередки в гайдамацькому селі Забір'я, Крюківщині, Білогородці та інших.

20 червня 1994 року осередки об'єдналися і створили Києво-Святошинське районне об'єднання “Просвіти” імені Володимира Самійленка, юридична адреса якого була в Боярці на вулиці Білогородській, 45. Головою обрали Володимира Якимчука, після нього об'єднання очолив Микола Пашинський, а з 1997 року — Валентина Донець.

Першими просвітниками Києво-Святошинського району були Микола Дикий, Олександр Кора, Олександр П'янов, Любов Вакулик, Володимир Якимчук, Олег Халко, Іван Іванов, Андрій Куц, Павло Радченко тощо. На той час Києво-Святошинський осередок налічував уже 68 осіб.

З 1990 року просвітняни проводили екологічні акції, агітаційну роботу напередодні перших демократичних виборів, підтримували газету “Прозріння” — орган місцевого осередку Народного руху України, де друкували злочоденні матеріали. Тоді рухівці й просвітняни зініціювали опитування вишнівчан про доцільність підняття національного прапора України. Більшість мешканців Вишневого під-

Співає хор “Вишневий дзвін”

тримали цю ідею й, освячений отцем Стефанієм, синьо-жовтий прапор 1991 року замаяврів над будівлею Вишнівської міськради. Інформацію про цю подію свого часу оприлюднила газета “Голос України”.

1990-го у Вишневому скульптор Микола Малишко виготовив козацькі хрести, які встановили на Байковому кладовищі в Києві на могилах славних синів України Василя Стуса, Олексі Тихого, Юрія Литвина. 9 листопада 1999 року на десятиріччя перепоховання цих самовідданих сподвижників духу в жалобному мітингу брали участь і представники Києво-Святошинської “Просвіти”, зокрема, делегація від сільської громади, учителів та учнів Софіївсько-Борщагівського осередку, організована Фаїною Прус та Іриною Якубовською.

Тоді перед присутніми після поминальних ритуалів отця Валерія виступили друзі й побратими Василя Стуса, Юрія Литвина та Олексі Тихого по таборах. Письменник і правозахисник Василь Овсієнко показав ключі від камер та зеківський одяг “особливо небезпечних рецидивістів”, як називав тоталітарний режим українських патріотів, нескорених борців за свободу, після якого майже кожного чекав “дерев'яний бушлат”, тобто труна.

2009 року — 20-та річниця з дня перепоховання. Не маємо права забувати про їхній жертвний подвиг!

Не забуваємо й про інші болючі сторінки української історії. Києво-Святошинські просвітняни досліджують причини та наслідки Голодомору 1932—33 рр., записують свідчення очевидців. Учителі проводять екскурсії до меморіального комплексу “Биківня” та “круглі столи” для встановлення правди про репресії в Україні.

Крім просвітницьких національно-патріотичних заходів, беремо активну участь у громадсько-політичному житті району, Київщини.

Беручи активну участь у роботі органів місцевого самоврядування, Києво-Святошинські просвітняни ефективно реалізують статутні положення “Просвіти”. Так, Євген Жовтяк 2005—2006 рр. очолював Київську облдержадміністрацію, Микола Пашинський три роки був головою Києво-Святошинської райдержадміністрації,

Жалобний мітинг 1999 року. Фото Алли Глембоцької

Владислав Данченко нині сільський голова Бобриці, Тетяна Петровська тривалий час була заступником директора школи з навчально-виховної роботи, Володимир Якимчук — два роки — міським головою Білої Церкви, Василь Коструба — сільським головою Забір'я. Понад сорок просвітян — депутати районної, сільських та міських рад.

Першим депутатом до Верховної Ради 1991 року від Києво-Святошинського округу було обрано О. Нечипоренка, який балотувався від “Просвіти”. Здобувши перемогу на виборах, увійшов до складу опозиційної Народної ради в парламенті.

Євген Жовтяк також неодноразово був депутатом Верховної Ради.

1998 року до Вишнівської районної ради від “Просвіти” було обрано 21 депутата (із 30).

Просвітняни району стали ініціаторами відновлення україномовних вивісок на установах, організаціях, приміщеннях сільських та міських рад, виробничих підприємств району. Виявили ініціативу щодо перейменування вулиць або повернення історичних місцевих назв. Одну з вулиць Вишневого вперше в Україні було названо ім'ям В'ячеслава Чорновола. Іменами славних українців назвали вулиці Дорошенка, Івана Франка, Василя Стуса, Лесі Українки.

Києво-Святошинські просвітняни співпрацюють з місцевими радами, державними структурами району, дошкільними, шкільними та позашкільними освітніми закладами.

Голова Києво-Святошинського районного об'єднання “Просвіти” Валентина Донець

Зусиллями Вишнівської міської “Просвіти” створено хор “Вишневий дзвін”. Презентація колективу відбулася в січні 2000 року в місті Вишневому. Цей самобутній колектив створено завдяки ентузіазму шанувальниці української пісенної творчості, голови районного об'єднання “Просвіти” Валентини Донець, яка прокоментувала цю подію: “Ми хочемо майстерним співом сколихнути душі наших земляків, привернути їхню увагу до неповторних духовних скарбів, які зберігаються в українській пісні”.

Провели заходи до 350-річчя початку народно-визвольного козацького руху в Україні, 1000-ліття Київського літописання, 1000 і 1010-річчя Хрещення Руси-України, скоординували їх з обласними об'єднаннями та ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка, іншими громадськими організаціями, зокрема з “Союзом українок”, МО “Жіноча громада” тощо.

За активного сприяння просвітян у районі відбувалися зустрічі з громадсько-політичними діячами Віктором Ющенком, Юлією Тимошенко, Юрієм Костенком, Миколою Плав'юком, Левком Лук'яненком, Миколою Прохунком, Євгеном Сверстюком, Василем Овсієнком, Богданом Горинем, письменниками Дмитром Павличком, Анатолієм Погрібним, Василем Скуратівським, Володимиром П'яновим, Дмитром Білоусом, Миколою Сомом, Григорієм Булахом, Яремою Гояном, Василем Василяшком, матір'ю дисидента Валерія Марченка Ніною Марченко, Славою Стецько.

Увагу громадськості привертають організовані Києво-Святошинською “Просвітою” у співдружності з місцевими митцями творчі вечори, зустрічі у клубі “Вишнівська осінь”, що діє при центральній районній бібліотеці (організатор вечорів — просвітнянка, старший бібліотекар Алла Стеблюк), творче об'єднання “Боярські майстри”, яке представляє свої здобутки в Боярському краєзнавчому музеї (директор Любов Пророченко), освітні і оздоровчі заклади Боярки.

Традиційно проводять День рідної мови у співдружності з МО “Жіноча громада”. Кілька років поспіль цю роботу очолюють Тамара Бігун, Валентина Донець, Фаїна Прус, Надія Кир'ян, Лариса Литвин, Тетяна Петровська, Володимир Бубир за активної участі творчого об'єднання “Світлиця” та підтримки райдержадміністрації.

Тривала й плідна творча співпраця об'єднує Києво-Святошинських просвітян з дитячим часописом “Я сам(а)” (редактор-видавець Тетяна Кондратенко).

На сторінках видання висвітлюють щорічний конкурс дитячої літературної творчості “Зерна доброти” (організатор — просвітнянка, член НСПУ, педагог Тетяна Петровська). З її ініціативи видано кілька збірок дитячої поезії, а конкурс збирає щоразу більшу аудиторію.

Просвітняни беруть активну участь у щорічному фестивалі дитячої творчості “Ауровіль”, який набуває статусу міжнародного, та містечковому фестивалі для дорослих “Кленові журавлі”, за результатами яких видаємо літературні збірники. Головний організатор фестивалів — письменник, педагог, голова творчого об'єднання “Світлиця” Володимир Бубир.

Просвітняни Святошинського краю спрямовують зусилля на поповнення рядів активістів, адже роботи перед нами — сила-силенна.